

Kralj Matijaž.

Balada.

Na vasi pod lipo stáro
Pravljíce prepéva déd;
Unukom trem svojim jih pravi,
Pravljíce iz davnih lét.

Šumí jim nad glavami lipa
In rajsko nje cvetje diši,
Mladéničev čilih najmlajši
Uzdihne in dedu velí:

„Rad prišel jaz v gôro bi sveto,
Kjer biva kralj véliki naš,
Kjer spava stoletja, stoletja,
Kjer spava naš kralj Matijaž!

„V palačo podzemsko njegovo,
V predivno rad stopil bi jaz,
Zaklade leskeče se gledal,
Vojaštva rad videl bi kras.

„In njega tam sámega videl
Za mizo kamnito bi rad,
Krog ktere mu brada čestita
Ovija že sedmi se krat. —

„In lépo soprógo njegovo,
Alénčico videl bi tam . . .
Oh, rad bi napótil se v gôro,
Da znam le kódi iti in kám!“

Šumí jim nad glavami lipa,
Presládko nje cvetje diši,
Pa bratov zamišljenih drugi
Mi reče in govori:

„Káj meni za mrtvega kralja,
Káj brada njegova mi mar,
Káj meni za mrtve vojake,
Káj meni za mrtvi ves čar!

„Káj meni Alénčica mrtva,
Ko živo Alénko imám; —
Za stó Matijaževih mrtvih
Jaz svoje Alénke ne dám!

„A več ko za mrtvega kralja,
Za mrtvih vojakov redí,
Več ko za Alénčičo rajno —
Za tiste je meni kadí!

„Za tri mi kadí je njegove,
Ki hranijo suho zlató!
Ej, tisto zlato bi rad imel, —
Káj ž njim bi počél in kakó?

„Tri bele gradóve bi kupil,
Dva prva roditeljem dal,
A v tretjem — z Alénko bi svojo
Po željah srca kraljeval!

„Skrbí Matijažev zaklád me,
Ki v ječi vzdihuje mi tam . . .
Oh, rad bi šel rešit ga v gôro,
Ne znam le kódi iti in kám!“

Šumí jim nad glavami lipa
In rajska nje cvetje diši,
Pa bratov zamišljenih tretji
Ustane in dedu velí:

„Pred kralja bi spečega stópil,
Nikamor se ne bi ozrl,
Ni v žene, ni v zlate zaklade —
Le v njega pogled bi uprl.

„Pogledal bi spečega kralja
In tabor nešteti njegov,
Zaklical, da dom bi zakléti
Odméval od tisoč jekóv:

„Hoj, vstáni že, vojvoda, vstáni,
Oj, vstáni iz dolgega snú,
Z vojaki prespálimi pláni
Iz bójnega tega svetú!

„Ti sanjaš tu sanje stoletne,
Ob boku ti meč rjaví,
Tam zunaj, tam zunaj pa národ,
Tvoj národ krivice trpi!

„Hrujó nanj sovražniki besni,
Jeklénke mu v prsi tiščé . . .
Glej, tvojim vojakom pa sablje
V nožnicah tu rja mi jé.

„Čuj, vzdrami se, vzdrami od spanja,
Čuj, vstáni, pa bódi naš vój,
Premagaj sovražnike svoje,
Rod ótmi iz sužnosti svoj!

„Spasivši svoj národ iz jarma,
Narédi med národi mir . . .
V očini svobódni pirujta
S kraljico stoletni svoj pir!

„Budít pojdem našega kralja,
Takój ti podám se na pót,
Budít Matijaža čem iti:
Povédi, kám grem naj in kódi!

Gorázd.

Véliki grof.

Zgodqivinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

IX.

Pred cesarskim gradom, ki je, sam záse močno utrjen, stal na vzhodni stráni proti Ogerskemu, tudi o pozni uri ni še ponehalo življenje. Če bi si hoteli od znotraj ogledati prostrano, visoko poslopje, nad katerim se dviga mogočen, štirioglat stolp, ustavili bi nas gotovo vojaki na straži. A kot znanci se lahko pridružimo mojstru Bartolomeu, katerega stražmešter dobro pozna, ter moško prekoračimo most nad rovom. Tako pridemo skozi prva vrata v dolgo in široko obokano prehodišče, ki nas pelje na širni dvor. Zahvalimo se Bartolomeu za spremstvo, obrnemo se na levo po stopnicah, ki nam kažejo pot v tesen, temen koridor drugega nadstropja. Tla so pogrnena z debelo preprogo, da se ne sliši korak helebardirjev, ki stražijo tu in tam pred vrati, na katere je cesarska roka napisala črke: *A. E. I. O. U.* Iz koridora pa stopimo na prostoren balkon, čegar obzidek je krog in krog predrt s strelnimi linami. Po tem balkonu se sprehajata v večernem mraku dva moža. Veličastna postava na desni je nemški cesar

Friderik IV. Odločni izraz v obrazu z zakrivljenim nosom blažijo velike krotke oči. Izpod bareta se vsipljejo lepi rumeni lasje. Jedina krasba preprosto opravljenega moža, stoječega v najlepši moški dobi, je dragoceno bodalo na strani. Podoba šibkega spremljevalca, starejšega za kakih deset let, pa je mnogokateri naših bralcev videl v ljubljanski razstavi o priliki šeststoletnice. V oddelku cerkvene umetnosti viseča slika kazala je fin simpatičen obraz z živahnimi očmi in redko rudečkasto brado. Spodaj pa je stal napis: *Aeneas Sylvius, patria Senensis, olim parochus s. Pancratii extra Slavi Graecium i. t. d. Eneja Sylvio Piccolomini* je bil izmed najučenejših mož veka svojega. Odličen pesnik, govornik in zgodovinar postal je kancelar in najzaupljivejši svetovalec cesarja Friderika, čegar zgodovino je opisal v prelepi latinščini. Da je bil župnik blizu Slovenjega Gradca, to utegne kacega Slovenca zanimati, a cesarjeva milost ga je povzdignila na stopinjo tržaškega škofa. V tem času, ko se godi naša povest, bil je škof sijenski; šest let pozneje (l. 1458.) pa je zasel kot papež Pij II. stol. sv. Petra.

„Pisma so spisana, dragi Silvijo moj,“ pravi cesar ustavivši se in položi roko na rame svojega kancelarja. „Jutri zgodaj odpotujete do gubernatorja Hunjadija, ki je sam prosil, naj Vas pošljem k njemu. Toda pozabili ne boste, da se ne zanaša samó on na Vas, nego tudi Vaš cesar. Pohvalite ga v imenu svetega očeta in v mojem zarad njegove dobre volje. Če pa želi, da njegova pomoč ne pride prepozno, naj hiti, kajti vesti z Dunaja nas čedalje bolj vznemirjajo, in ob vspehu papeževega ukaza in žuganja sem že sam začel dvojiti. Ta nesramni slepar, Eizinger, katerega je ob nesrečni uri iz prahu vzdignil naš slavní prednik, cesar Albreht, poslancaev mojih še zaslišati neče.“

„O blagor Vašemu veličanstvu,“ reče kancelar, „da se je izpremislilo ter išče zveze s pravimi kristijani, ne s krivoverci.“

„Silvijo misli na Podebrada? Ta da bi bil krivoverec! — Žid je, pravi žid od vrha do tal. Dvajset tisoč vojakov mi ponuja za pomoč, a vseh teh dvajset tisoč naj bi jaz plačal, in kako plačal! Naš Abraham mi jih nabere pol ceneje. O da bi ne bil mož tako lakomen, kdaj bi se bila že pogodila in kako prav bi bilo to zanj!“

„Vaše veličanstvo mi je dovolilo,“ odgovori Eneja mirno, „odkrito in naravnost vsekdar govoriti. Najmilostivejšega tega dovoljenja se poslužujem, če rečem, da bi taka zveza s husiti pač ne bila Bogu dopadljiva, niti svetemu očetu po všeči.“

Cesar se je izgovarjal, da mora v potrebi pač jemati vojake, kjer in kakeršnih dobi. Češki pa so najboljši, zato jih tudi kličejo na

pomoč drugi knezi, bogaboječi ljudje, kakor mejni grof braniborski, vojvoda saksonski, da, celo nadškofu kolonjskemu so pomagali husitje.

„Nadškof kolonjski,“ ugovarjal je Eneja Silvij, „je ali napačno ravnal in ne sme se posnemati, ali pa mu je v blaginjo svete cerkve sam sveti oče to dovolil.“

„Tako dovoljenje imam tudi jaz,“ opomnil je cesar. „In glejte, baron Črnahora je najboljši poveljnik moj in zato smo ga imenovali tudi danes za načelnika vsi posadki. O da bi se bil jaz iz začetka ravnal po njegovem in njegovega rojaka Prokopa nasvetu, zdaj bi bilo že vojske konec. Toda post factum sapimus, Silvijo dragi.“

Oni pa je vzdihnil in jel živo risati divje obnašanje husitskih čet, ki po mestu prodajejo blagoslovljeno cerkveno lastnino.

„Vojska ima železne roke,“ dejal je cesar; „a vse to bogastvo je pobrano le onim duhovnikom, ki niso poslušali nič svojega cesarja, nič papeža svojega. Drugi vojaki ne bi drugače ravnali; vrhu tega pa niti moj Črnahora niti Podebrad ni prav husit, oba sta utrakvista.“

„Dvojno ime za jedno reč.“

„A pogodeb s češko cerkvijo, kompaktatov, papež ni še preklical.“

„Čemu? Saj niso bile nikdar potrjene. Da se odločneje ne postopa, to je pač slabost.“

„Oh, oh, Silvijo!“ nasmehne se cesar, „Vi ne morete pozabiti, da ste na svojem misijonskem popotovanju pri teh trdoglavih ljudeh tako malo opravili. A potolažite se; saj se ni bolje godilo niti kardinalu Karvajalu niti patru Kapistranu. Zdaj pa poslušajte, kaj Vam jaz povem. Da sta Janez Hunjadi in pa ta češki Jurij, katerega Vi tako malo ljubite, najboljša vojskovodji, kar jih zdaj živi, to véva midva oba. Kolika sramota pa je za vse krščanske vladarje, da se neverni Turki niso le ugnezdili v Evropi, da se celo vedno bolj razprostirajo! Ako mi torej Bog dá, srečno zatreti ta nesrečni upor, sklicati hočem vojsko, kakeršne naša država še ni videla; na čelo ji postavim Podebrada in Hunjadija in vsi pojdemo na nevernike, in zapodili jih bomo čez morje nazaj, od koder so prišli.“

„Križarsko vojsko proti Turku,“ opomnil je Eneja Silvij, „peljal bi jaz skozi Češko in uničil najpoprej Podebrada.“

„S križarskimi vojskami so bile v poslednjih časih vse poskušnje nesrečne, Silvijo. Zatorej jih pustimo v miru in glejmo, kako bomo v svoji deželi napravili zopet red. Vse upanje moje je oprto na Vaše poslanstvo in zanašam se, da mi prinesete kmalu z Ogerskega dobrih poročil.“

Eneja Silvij se je bil poslovil, cesar pa je še hodil zamišljen gori in doli. „Hunjadi, nekdanji sovražnik moj,“ mrmral je sam zase, „po-

nuja mi pomoč. Je li iskrena? Sam Bog vé, ki v srca gleda. Toda, kolikor dopusti njegova sveta volja, more tudi človeški um slutiti bodočnost. In zakaj bi ne rabil te moči?"

Obrnil se je in hitel po dolgem koridoru proti stolpu. Odprl je ozka vratca in po zavitih stopnicah je stopal krepki vladar kvišku, in visoko v stolpu potrkal na zaklenena vrata. Odpirat je prišel mojster Bartolomeo v črnem talarji s širokim škrldatastim pasom, v kateri je bil zlatom vezan zodijak. Soba je imela okna na vse štiri strani in ob linah in po mizah so stali daljnogledi in drugo astronomično orodje.

"Bartolomeo," dejal je cesar, "poslal sem Vam bil rojstvene podatke o Hunjadiji in zdaj mi morate povedati, kako se ujema moja konstelacija z njegovo."

Védež je izvlekel velik papir, popisan z dolgimi računi in porisan s čudnimi podobami in začel do nerazumljivosti učeno govoriti o planetih in nebeških znamenjih in njih vplivu na človeka, ki je "quinta essentia" iz štirih elementov in sklep je bil, da od Hunjadijeve rodovine cesar nima nikdar ničesa dobrega pričakovati.

"Kakor je rojstvena ura celjskega grofa," nadaljeval je astrolog, "ugodna Vašemu veličanstvu, in kakor se mora po celjskem grofu najprvo razširiti moč cesarja mojega: tako pogubonosen je Hunjadijev zarod."

Vse to je bilo po umenji astrologovem, kateremu je cesar počasi pritrdil, do pičice izračunano.

"Kakor je božja volja," dejal je visoki povpraševalec. "Toda mojster Bartolomeo, ali se Vam je že posrečilo vzbuditi rudečega leva in dobiti zlato tinkturo?"

Astrolog je peljal cesarja po stopnicah doli v sobo, razsvetljeno po jednom samem oknu, kjer je stalo vse polno retort, kotlov, ponev in drugačnega posodja. Na velikem ognjišči pa je bradat mož, Bartolomeov učenec, z mehom netil ogenj in topil v talilnem lonci kovinsko zmes. Cesar je sédel na stol, mož pa je začel na ono kratko vprašanje po učenjaški navadi na dolgo in široko odgovarjati. Kot dognano reč je omenil, da so vse kovine sestavljena telesa, zmesi treh rečij, ki se imenujejo: sulphur, ta se zrcali v našem žeplu in daje telesnost; sal, kaže se v soli in je uzrok skupnosti; mercurius, živo srebro, pa daje posebne očitne in skrivne moči. Kovine se ločijo med sabó le po tem, koliko ima ta ali ona tega ali onega navedenih treh principov v sebi. Modrijan pa more s tem, da kovinam tega ali onega principa dodaje ali jemlje, izpreminjati jih in zlasti nežlahtne kovine, kakor baker, svinec, železo izpremeniti v žlahtne, srebro in zlato. Najlože se izpremeni srebro v zlato, kateremu je najbliže. Toda vse to je mogoče le

pod posebnimi konstelacijami, kadar stojé planetje med sábo in proti ozvezdji v gotovem razmerji. Kajti reči na nebu in na zemlji so zvezane duševno med sábo in s sedmerimi planeti se ujema sedmero kovin in sedmero barv. Saturn se zlaga s svincom in črno barvo, planet solnce z zlatom in rumenino, mesec pomenja srebro in sivo barvo, Merkur živo srebro in višnjevo, Venera baker in zelenje, Mars železo in rudeče, Jupiter kositar z belo barvo.

„O svetli vladar,“ dejal je mož, „srebro izpremeniti v zlato, to je lahka reč. Treba samó navadno žeplo destilovati nad solitarno kislino, reverberovati do rudeče barve in v to vtopiti tinkturo srebra. Na ta način, spominjam se, pomagal sem iz stiske celjskemu grofu takrat, ko mu je še sijala Vašega veličanstva milost. Grofu seveda se srebra ni škoda zdelo, a svetli cesar moj daje mi le najsurevejših in najtrdovratnejših kovin.“

„Če bi srebra imel,“ dejal je cesar, „lahko bi sitil svoje vojake in lože čakal na Vaše poskuse. To kovino, mojster Bartolomeo, kar pustiva pri miru; dosti zlahtna je. A ta svinec tu in baker in železo, to mi izpremenite skoraj; če prav le v srebro.“

Bartolomeo pa je vzdihoval, kako je bil že kar na tem, da izumi pravi „lapis philosophorum“, modrijanski kamen, kakor sta ga imela Hermes Trismegistus in Albertus Magnus, ki izpreminja vse kovine v zlato in ozdravlja vse bolezni; toda pomanjkanje zlata in srebra o pravem času mu je razrušilo vso nádejo. A kaj je to pomagalo nepotrpežljivemu cesarju! Da bi ga potolažil, obljubil pa je Bartolomeo, da mu izpremeni še pred štirimi tedni, ko pride potrebna planetna konjunktura, kup bakra v srebro.

Pozno je zapustil cesar skrivnostne prostore. Kako pa je strmél, kako se je jezil kancelar Eneja Silvij, ko je dobil na noč cesarjev ukaz, da ima potovanje do Hunjadija izostati.

Par dnij potem pa so prišli poslanci avstrijskih stanov še enkrat terjat, naj se jim z lepa izroči Ladislav. Cesar je sklical svoje svetovalce in jim razjasnil položaj in terjatve poslancev in vprašal, kakšen odgovor jim je dati.

Prvi je vstal Eneja Silvij in on, ki je prej vedno za vojsko govoril, jel je dokazovati, da cesar najbolje stori, ako sklène mir in Ladislava izpusti iz varstva svojega.

Govor je osupnil svetovalce, ki so pogledovali cesarja, da bi po njegovi volji vravnali nasvete svoje. Cesar je ostal mirnodušen. Proti Eneju Silviju pa se je vzdignil Janez Ungnad in potegnil se za zvezo

s Podebradom. „Verni kristjani,“ dejal je, „ne marajo zdaj ni za cesarja, ni za papeža; krivoverci, kakor jih imenuje škof sijenski, pa želé obema pomagati. Da je pa cesarju bolj v prid, če mu kdo koristi, bodi si tudi krivoverec, kakor da mu škoduje, če tudi najboljši kristjan, ti resnici se ne dá oporekati. In zakaj bi bil greh brezbožnikov se posluževati! — Sv. pismo pravi, da je Bog Izraelce, izvoljeno svoje ljudstvo, kaznoval s tem, da jih je dal v roke nevernim Filistejcem in v babilonsko sužnost, in dan danes se baje poslužuje Turkov, da takisto kaznuje ž njimi neposlušne kristjane. Tako naj tudi njegovo veličanstvo nepokorne avstrijske kristijane pokori s pomočjo vrlega Podebrada, ki je vendar mnogo boljši od Nabuhodonozorja in Bajezida.“

Za tem je govoril Neiperg. Strinjal se je popolnoma z Enejem Silvijem, hvalil mir in strašil z vojsko. Omenil je, kako malo pomoči je prišlo s Koroške in Kranjske, ker je Vitovec razbil četo, nerazumno vojeno. Koliko hrabrih vitezov je padlo, koliko je ujetih. „Te bo treba odkupiti, veličanstvo,“ obrnil se je na cesarja, ki je bil vedno v denarni stiski.

„Zamenjali jih bomo, ljubi Neiperg,“ dejal je cesar brzo. Oni pa je dalje razlagal, kako slabo je vse za boj pripravljeno. Vščipnil je Podebrada in barona Črnahoro in napósled na obče začudenje glasoval z Ungnadom za vojsko. Vendar ne prevzema on nobene odgovornosti.

Cesar se je odločil za vojsko in ž njim večina svetovalcev. Pokaral je Eneja Silvija, da mu zdaj svetuje odreči se svoji pravici in ponižati se pred silo. Za Ladislava samega je bolje, da ostane, kakor zahteva oporoka, v njegovem varstvu, dokler se njegov značaj ne utrdi. Zatorej se imajo zahteve poslancev zavriniti in uporniki prisiliti k pokorščini.

„Toda dogovori s Podebradom, veličanstvo, niso še dognani,“ opomnil je Ungnad. „Denarna zadeva še ni rešena.“

„Oh, kako lakomen je ves svet!“ vzdihnil je cesar. „Če jaz le pogledam koga, že mi pomálja roko. Naj bi imel bogastvo vse Indije, v jednom dnevi mi je pogoltnejo ta brezdna. Zatorej povejte, Ungnad, po pravici, ali bi ne bili sami, brez teh židovskih zaveznikov, kos Eizingerju? Premislite, koliko vojakov je v mestu in po gradéh. Moji Štajerci se že tudi pripravljajo na pomoč.“

A Ungnad je menil, da se na to ni zanašati in pristavil, da morajo vojne troške po zmagi plačati uporniki.

„To je vsakako pravično,“ dejal je cesar, „dovolimo torej Podebradu, kolikor zahteva v brezmernosti svoji. Preskrbite zanesljivega poslanca in če se do jutri opoludne naše mnenje ne izpremeni, odpošljite ga.“

Tako je Ungnad zmagal Enejo Silvija.

Slovesno je sprejel cesar avstrijske poslance, za odgovor pa jim je ukazal, naj odložé orožje, k pokorščini se vrnejo ter rajši skusijo njegovo milost kot njegovo pravičnost. Brez razgovora so se poslovili možje.

Ko pa je cesar videl barona Črnahoro v jako prijaznem govoru z Enejo Silvijem, srečo jima je voščil k novim kompaktatom.

„Med nama, veličanstvo,“ dejal je poveljnik, „veljajo še stari.“

„Motite se, prijatelj,“ odgovoril je brzo škof „kajti —“

„Oh,“ nasmehnil se je cesar, „verske disputacije bode treba. Pred vsem dvorom jo napravimo, ljubi baron, in če se boste tako dobro držali tam kakor v boji, promoviramo Vas za doktorja.“

„To ne bi bil pravičen in enak boj, veličanstvo,“ rekel je Črnahora. „Kaj bi rekel milostivi škof, če bi mu jaz predlagal, naj vzameva meče v roke in v dvoboji poskusiva, katerega vera je boljša? Toda čemu? Saj častim jaz gospoda kot najgorečnejšega zagovornika naših kompaktatov.“

„Da, tudi jaz sem taval v zmoti,“ opomni resno škof, „toda prišel sem do boljšega spoznanja.“

„In kdo Vas je pripeljal do tega?“

„Božja milost. Srečnega pa bi se štel, če bi mogel tudi Vam pokazati pravo pot ter tako popraviti s svojo besedo krivico, katero je morebiti storila beseda moja.“

„Milostivi škof, če je tako učeni mož, kakor ste Vi, potreboval božje milosti, da je spoznal dobro od slabega, kako bi mogla mene, préprostega grešnika, prenarediti človeška beseda?“ dejal je vojak in pretrgal razgovor.

X.

Kakor je bil cesar prijazen v svojem vednji in le preveč prizanesljiv proti nasprotnikom, tako je bil préprost v svoji obleki in zmeren v svojem življenji. Zmernost mu je ohranila tudi trdno zdravje do visoke starosti in le čudna navada, z nogo vrata zapira'ti, nakopala mu je bolezen na nogi, katero tedaj zdravniki niso znali drugače ozdraviti, da so mu odrezali nogo. To je pospešilo smrt v 78. letu njegove dobe. Pri mizi je ljubil vesel pogovor in vedno bil pripravljen, odgovoriti z dovtipom na dovtip. Eneja Silvij, Ungnad in Neiperg so bili največ njegovi gostje. In tako vidimo tudi tistega dné te može pri cesarjevi mizi.

Ko je Silvij opravil molitev pred jedjo, vstopi kraljevič Ladislav s povešenimi očmi, priklonivši se poljubi cesarju roko ter ga prosi, naj se mu dovoli v svoji sobici kositi z mladim Ungnadom. Cesar je omenil,

koliko bolje bi bilo, da bi poslušal pogovore modrih mož kakor igral in šalil se z vrstniki; in ker mu ničesar odreči ne more, kar ni proti božjim in človeškim zakonom in koristi njegovi, naj se še veseli brezskrbne mladosti, dokler ga ne obtežé vladarske skrbi. Cesar ga je poljubil na čelo in zapazil, kako je lahak posmeh zaigral krog tankih ustnic angelsko lepega obličja.

„Brezvestni ljudje so mi Ladislava čisto zbegali,“ dejal je cesar, ko je bil odšel mladenič. „Že zaradi tega zaslužijo ostro kazen. In Vi, Silvijo, prigovarjate mi še vedno, naj sklenem mir!“

„In kaka lepa prilika se ponuja Vašemu veličanstvu,“ dejal je ta mirno. „Poslanec celjskega Urha je tukaj in pritožba, ki jo je vložil danes, živo spričuje dobrovoljnost njegove grofovske milosti.“ In na radovedna vprašanja je povedal, da se grof pritožuje, ker je vazál Janeza Ungnada njegovemu podložniku ugrabil hčer.

„Moj vazál?“ vzklikne Ungnad.

„Tako pravi pisanje in imenuje Viljema z Vranjega Brda. In če so res vse kreposti med sabo zvezane, kdo bi dvojil o resničnosti visocega kneza, ki v pravičnosti svoji ne išče sam zadoščenja, marveč se sklicuje na sodnika.“

„Oh, oh,“ smijal se je cesar v obči radosti, „naš nekdanji svetovalec Ureh hoče nam mesta in dežele in ljubljenega strijčnika vzeti in se pritožuje, če mu kdo naših ljudi izmakne le jednega podložnika! Ali ni to smešno? Kaj menite, Ungnad?“

„Ta dogodek zdaj prvič čujem,“ odgovoril je ta, kateremu jedinemu se stvar ni zdelala smešna.

„To ravno zanikuje hudobni grof,“ opomni Silvij, „ko pravi, da ta krasotica — *miraculum pulchritudinis* — ni ukradena za Vranjebrškega, ampak najbrž za koga višjega. Imena ni povedanega, v dokaz pa je pristavljeno, da se je deklica resnično in gotovo že odposlala v Dunajsko Novo Mesto. Stanovanje je na tanko naznanjeno.“

Vse oči so bile obrnene na Ungnada. Ta pa je bil ves zmočen in ni védel bi se li jezil, ali smijal, ko je cesar v šali omenil, če je deklica dobrega rodu, naj pa dá slovo vdovskemu svojemu stanu; z mlado ženo se bode sam pomladil.

„Star baron gospod Ungnad tudi ni,“ pristavi Silvij (prejšnje leto ga je bil namreč cesar povzdignil v baronski stan), „ampak bojne misli bi ga potem prešle. Vrh tega pa terja grof, da se mora omenjena lepota izročiti očetu svojemu, ki je z grofovimi poslancem prišel v mesto.“

Iz srca so privoščili dvorniki zadrego mogočnemu Ungnadu, ki ni mogel drugače misliti, nego da je vse to grofova spletká, ki hoče iz-

podkopati njegov vpliv na pobožnega in v nравstvenih nazorih strogega vladarja. Tega mnenja je bil tudi cesar in vesel, da je nakani zvitega nasprotnika tako rekoč prišel do dna, odločil je v občo zadovoljnost — tudi Ungnadu je bilo po godu, da se vozal hitro razmotá — naj se takoj drugi dan pokliče grofov poslanec in ž njim vred tudi deklica, „za katero se zanima tako imenitna oseba,“ dejal je cesar in mislil na grofa Urha; dvorniki pa so se posmehnili mislé na Ungnada.

Na dvoru cesarske palače je stalo mnogo ljudi, duhovnih in posvetnih, meščanov in zlahtnikov, vojakov v železnih oklopih, učenih mož z velikimi naočniki, nerodnih slug in porednih pažetov. Nekatere je zadržaval popravek, druge radovednost in zopet druge dolg čas. Ko je Ungnad zamišljen in slabe volje korakal skozi množico, ki se mu je umikala in ga pozdravljala, vrgel se je na kolena predenj mlad človek bledega lica v préprosti vojaški opravi.

„Kdo ste?“ vpraša mož osorno.

„Viljem z Vranjega Brda,“ bil je odgovor.

„Vi tukaj?“ vzkliknil je baron in oči so se mu jezo zablistale. A takoj se je premagal, podal mu roko in ukazal, naj ide ž njim. „Hvaležen Vam moram biti,“ dejal je med potom, „ker ste mi sina rešili; a da boste na račun te hvaležnosti tako predrzno zagrešili se, tega nisem pričakoval.“

„Milostivi gospod,“ dejal je oni, „če se Vam ravnanje moje zdi krivično, vest mi ne očita nobene pregrehe. In nikdo mi ne bo dopedal, da ni v boji za pravico umrl oče moj.“

„Vaš oče! Umrl!“ čudil se je baron. Viljem pa je začel pripovedovati dogodke svoje, kako je Vitovec pridrl pod grad in zvijačno si ga osvojil. Tri vojake je vtaknil v kmetsko obleko in ti so tiraje par volov pred sábo na videz pred Celjani bežali proti grádu in klicali na pomoč. Iz usmiljenja in da bi imeli obleženci v sili živeža, premosti se jim je rov in odprla se vrata. Zdaj pa so izdrli našemljenci meče, posekali vratarja in predno se je mogel vzdigniti most, prihruli so Celjani v grad. Oče je padel v boji in poleg njega hlapci njegovi. Le točaj se je bil skril in rešil potém Viljema, ki je ranjen v nezavesti ležal med ubitimi. Grad pa je razdejan.

„In to vse zarad jedne ženske!“ vzkliknil je Ungnad. „Ali ne veste, da žuga smrtna kazen onemu, ki siloma ukrade ženske?“

Zdaj pa je jel čuditi se Viljem, ki nikakor ni slutil, da bistroumni Cahej še vedno po mestu pozveduje. Ko je slišal, da pri Ungnadu še ni bilo nikogar, bila je prva misel, da se je popotnikom kaj pripetilo. A ko mu je cesarski svetovalec povedal, da so v mestu, razložil je Viljem

vso stvar, ki je vzbudila toliko hrupa. Ungnadu se je zdelo njegovo ravnanje povse pošteno in plemenito in modri mladenič se mu jako priljubil. Le-tá pa je hitel iskat svojih ljudij.

Našel je Kornelijo sámo, ki si je tožna s šivanjem kratila dolgi čas. Razveselila in prestrašila se je rešitelja svojega, ko ga je videla tako prepalega. Viljem pa je pripovedoval žalostno zgodbo svojo, in Kornelija je prelivala bridke solze spominjaje se dobrodušnega grajskega gospoda, kateremu je tako rekoč ona nakopala prerano smrt. Sočutje je zategnilo še trdneje vez, s katero jo je hvaležnost navezala na mladeniča.

„Milujte me, draga Kornelija,“ dejal je. „Glejte, za najsrečnejšega človeka sem se imel in trdno upal — ne zamerite odkritosrčnosti moji — nadejal sem se, da Vas popeljem na dom svoj. In sedaj, vidite, nimam več doma.“

„Vaš pogum nam bode sezidal novega,“ opazila je deklica tiho.

„Dà, bode ga sezidal!“ vzkliknil je Viljem in skočil po konci; z žarečih lic je izginila tožnost in pogum je sijal iz svetlih očij. „In kadar ga sezida, boste li hoteli z mano ondi deliti srečo in nesrečo, ljuba Kornelija?“ Prijel jo je za roko in ni mu je umeknila. Živa rudečica jo je izdajala Klari, ki je v tem vstopila.

Zdaj še le se je domislil Viljem Caheja in vprašal po njem. A kdo bi védel za pota žejnega poštenjaka!

„On rekognoscira!“ dejala je Klara. Viljemu pa so prišle na um vse obljube, s katerimi ga je prijatelj zapustil, in vse sitnosti, katere mu je prouzročila njegova nemarnost. Silen srd ga obide, in gorjé Caheju, če bi bil tedaj mu stopil pred oči. Toda tega se ni bilo bati. Dobra sreča sicer našega prijatelja ta dan ni dalj zadržala kakor po navadi, a vendar dosti dolgo, da bi se ohladila tudi Ahilejeva jeza. Ko pa se je bil Cahej, najbrž zopet pri „jednajst tisoč devicah“, narekognosciral, prišel je radosten svojima varovankama povedat, da se mu je posrečilo zvedeti, kje Ungnad prav za prav stanuje. Zagledavši Viljema, ki je bled v mraku stopil predenj, odprl je oči in usta in strepetal mislé, da vidi duha prijatelja svojega. Vsa kri mu je izginila z lic, zdajci je bil trezen in rinil proti durim; a ko ga je Viljem stresel za rame, spoznal je, da to ne more biti zgolj duh. Solze radosti so ga oblike, ko je objemal in poljuboval branečega se Viljema.

„Oh, z máno, dragi moj, z máno!“ kričal je. „Jednajst tisoč devic te željno pričakuje.“

Jeznemu prijatelju ni pustil v besedo in dalje je pripovedoval, kako lepo družčino imajo, same poštene cesarske ljudi, ki se ustavljajo

pogubonosnemu delovanju družbe svetega Krištofa. Precčj grenkih moral je kljubu vsemu temu požreti. Neizrečeno pa se je čudil, da je Viljem tako lahko prišel do Ungnada, in nič menj ga ni razveselila novica, da bo drugi dan spričeval pred cesarskim sodiščem.

„Oh, Viljem,“ dejal je in mahnil z roko preko glave. „Jutri kar mene pústi govoriti; pred cesarjem ali pred papežem. Bodeš videl, kako bodo nastavljali ušesa, ko začnem premetavati ostanke Cicerona svojega.“

Radost, da se vrne zopet k svojemu očetu, pregnala je Korneliji strah pred sodiščem.

Ko pa se je družega dné bližala določena ura, koračil je, kar se dá ponosno, v cesarski grad doktor Lenart Pistor. Oblastno se je vilo però za kapo, levo roko je držal na roči svetlega meča, v desni pergamen. Pred njim je stopal še mnogo bolj napuhnen naš Boštjan. Zaničljivo je ogledoval cesarske vojake in, če le mogoče, bilo je dolgo njegovo orožje mimo hodečim na poti. Spremljevalec, ki je vodil poslanca, skušal je z Boštjanom pričeti pogovor, a vsak poskus se je razbil ob nesramni prevzetnosti njegovi.

„Velik in trden grad, kaj ne?“ vprašal ga je pri uhodu.

„Velik?“ dejal je zaspano Boštjan, ne da bi spremljevalca pogledal; „trden? pravite. Ali ste že videli kaj svetá, prijatelj?“

Oni se je razvnel, da je bil v Gradci in na Dunaji; a Boštjan ga vpraša, če je bil že v Celji.

„Ne še.“

„To sem si tudi mislil,“ dejal je Boštjan in obrnil se stráni.

V veliki, nizki dvorani se je bilo zbralo sodišče pod predsedstvom cesarjevim. Na zatožni klopi je sedel Viljem poleg samosvestnega Caheja. Najsrečnejšega izmed vseh pa se je čutil Petacij, ki je zopet dobil ljubljeno Kornelijo. Po običajnih formalnostih se je dala beseda doktorju Lenartu, ki je začel proslavljati pravičnost in moč cesarjevo, modrost njegovih svetovalcev in srečo podložnikov, nad katerimi čuva vladarja očetovska ljubezen. S tem je prešel na očetovsko ljubezen sploh in na Petacijevu posebe in ganljivo opisoval žalost in nesrečo tega moža, ko ga je kruta roka oplenila jedinega deteta. Dokazovanje, kdo je zvršil zločin, bilo bi odveč, ker krivec ne tají. Vendar pa tožnik ne zahteva, da se ž njim ravna po zakonih nego sam prosi milosti zánj, kajti predrznost njegova je že kaznovana in potem je skoraj gotovo, da ni ravnal iz svojega nagiba. Stari rimski sodniki so vprašali že kakor on pri vsakem zločinstvu, „cui bono“ — komu na korist. Jako čuden odgovor na to vprašanje pa je njemu dala vest, da se je deklica takoj poslala v cesarsko stólico. Čemu, tega ne bode preiskoval; on le prosi

v imenu prevzvišenega svojega gospodarja, kneza in grofa celjskega, v svojem in v imenu žalostnega očeta in napósled v imenu pravice, da se deklica izroči očetu svojemu.

Ugnad je slonel pri oknu in grizel si ustnici, kajti jeza ga je grabila, ko je slišal to sumničenje. A miril se je, ker ni še večjega veselja privoščil škodoželjnim dvornikom.

Viljem pa je odkril laži in zvijače tožnikove; resnica je sijala iz vsake njegovih préprostih besedij in tako prepričevalno je ovrgel vse zlobno obrekovanje, da bi kakov drugi obrekovalec ne vedel kam se dejati; a Lenarta mirni smeh le jeden trenutek ni zapustil.

Boječe je spričala Kornelija resnico Viljemovih besedij, Cahej pa je bil ves zmešan in zmočen, kajti spoznal je, da doktor Lenart ni nihče drugi kakor prijazni tujec, ki ga je peljal k najst tisoč devicam. Zastonj se je trudil pomiriti svojo kri in zbrati misli svoje.

„Grof je po sili odpeljal Kornelijo,“ jecal je v stiski, „zakaj se je pa branila in vpila na pomoč; zdaj pa po krivem trdi, da jo je Viljem ugrabil, ko je rada šla ž njim.“

Glasi smeh je nastal pri teh besedah. Kornelija pa ni védela, kam bi skrila svoj obraz.

Potem pa je Lenart začel odgovarjati na ugovore. Iz Cahejevega govora sklepal je, da se deklica za Viljema preveč zanima, kakor da bi se mogla njena izpoved v poštev jemati. „Še menj pa se je ozirati na besede onega gospoda, ki se imenuje Cahej,“ povzdignil je Lenart svoj glas. „Kdo pa je ta Cahej? Če se jaz prav spominjam, videl sem ga kot meniha v gornjegrajskem samostanu. Slišal sem potem, da se je uprl pobožnim naredbam čestitega opata svojega, in zvédel sem napósled, da so ga izgnali kot garjevo ovco iz svetega kraja. Potikal se je potlej ta vinski meh okrog brez dela, dokler ni našel zavetja in dobrih prijateljev na Vranjem Brdu. In proti poštenim ljudem se upa pričati takšen človek, ki, ne zadovoljen, da sam nerodno živi, tudi svojega bližnjega zapeljuje k nezmernosti!“ In Lenart je jel šaljivo opisovati, kako je Cahej proti cesarjevemu društvu treznosti ustanovil družbo očaka Noeta, ki je že v dveh največjih gostilnah podražila vino. Pristavil je, kako smešno se sliši, če zatoženci grofa Urha dolžé. Kakor bi se reklo, da je kdo sam sebi vzel svojo suknjo. „Ugrabiti se pač pravi,“ dejal je, „siloma si prisvojiti kako reč, ki je družih ljudij, a Celje je z vsemi svojimi prebivalci milostivega grofa last, s katero on stori, kar se mu ljubi, ne da bi bil komu odgovoren.“

„Če jim dela krivico,“ opomnil je Ugnad, „daje jim pravico, braniti se.“

„Oho,“ zavpil je Lenart, „taka puntarska načela na cesarskem dvoru? In kdo naj določi, kaj je pravica, kaj krivica? Podložniki? Katerim je Bog ukazal pokornim biti svoji gosposki, vselej in vsekdar, ne le, kadar je dobra in pravična.“

Cesarski juristi so prikimali Lenartu, cesar pa je vprašal Enejo Silvija, kako on misli o tem. In ta je menil, da je gosposka sploh poslana od Boga, in ker ji je podeljen meč, mora se je podložnik bati ter jo ubogati.

„Bogme!“ dejal je Ungnad, „takim podložnikom bil bi pasji bič predober gospodar.“

Zmagalno se je oziral Lenart krog sebe in nadaljeval, da v najboljem slučaju bi bilo dejanje Vranjebrskega motenje tuje posesti. Vtis patetičnega njegovega govora je bil pa toliko bolj smešen, ker se temu zahtevanju njegovemu nikdo protivil ni. Petacij sam ni védel, kaj bi mislil o vsi reči. Izpoved hčere se mu je zdela verjetna, a prevesel je bil, da bi se dal motiti neprijetnim slutnjam, ki so ga obšle. Cesar pa je bil še bolj prepričan, da je vse le nakana grofova, napérjena proti Ungnadu.

„Kaj mislite, ljubi baron?“ ogovoril je tega, „ali ne bomo Vašega vročekrvnega Viljema oženili s krasno Kornelijo, ki je vnela to trojansko vojsko?“

Lenart pa je opomnil, da je deklica že nevesta hrabrega celjskega viteza. Težko je povedati, je li bil ta ugovor neprijetnejši Korneliji ali Viljemu. Ona je gledala v tla, a skozi trepálnice čutila žareči pogled mladeničev; v največjo zadrego pa jo je spravil cesar z vprašanjem, če je to res. Petacij ji je prišel na pomoč in v dolgem govoru razložil, da se njegova hči gotovo ne bode pomišljala izpolniti cesarjeve volje, tem menj, ker omenjeni celjski vitez nikakor še nima njene besede.

„Kaj sem pravil, ljubi Ungnad!“ smijal se je cesar. Ta pa je menil, da je cesarjeva želja tudi njegova, vendar naj pa Viljem še dokaže, da je jednako spreten v boji s sovražniki kakor v reševanju ugrabljenih devic.

Zbor se je razšel in Viljem se je pridružil in spremljal starega svojega učitelja Petacija in plaho Kornelijo, ki se je držala pol na smeh pol na jok.

Doktor Lenart je korakal še ponosneje po cesarski palači, kajti na jedni strani je imel Enejo Silvija, na drugi Neiperga, ki sta se veselila, da ostane poslanec še delj časa v mestu. Upala sta, da se po tem poverjenci grofovem doseže kako mir, ne da bi se rabila pomoč sovražnega Podebrada.

Cahej pa je kuhal jezo in tuhtal, kako bi kaznoval tega vražjega Lenarta, ki ga je tako osramotil pred cesarskim obličjem. Ravna pot najboljša pot, mislil si je in postavil se za banger pri grajskih vratih. Ko pa je zavil Lenart izza ogla na cesto, skoči predenj širokopleči zaslednik in bistrourni doktor, ki je čutil njegovo roko na svojem obrazu, spoznal je na mah, da to ni šala.

„Ha, slepar!“ kričal je Cahej in izdrl svoj meč, „zakaj imaš orožje na strani? Bôri se, brani se!“

Ko je pa Boštjan začul znani pok po licih, odskočil je in divje pogledal, če sovražnik ni prehud.

„Meč v nožnico! meč v nožnico!“ vpil je nánj Lenart. „Posvečena oseba poslančeva se je tu razžalila. To terja krvavega zadoščenja.“

„Ha, nerad!“ zagrozil se je Boštjan in sunil meč nazaj; a vedno pripravljen je držal nožnico z levo, roč z desno roke in grdo škripal z zobmi. Na kričanje pa je takoj prihitelo mnogo radovednežev, največ vojakov. Jeli so izpodbujati Caheja, ki je brez vspeha nasprotnika klical na boj, in veselili se zadrege Lenartove; kajti gnusili so se vojaštvu peresni in knjižni vitezi, ki so pohajali oboroženi. A kmalu je bila straža na bojišči. Lenart je rinil nazaj na dvor in glasno klical Neiperga, Cahej pa je tiščal za njim, dokler ga niso prijeli stražniki. Slabo bi se bilo godilo našemu junaku, kajti ostra kazen je bila določena za vsak prestopok javnega miru in reda na cesarskem dvoru, da ni hrup priklical Viljema. Temu se je prijatelj vendar le smilil in iztrgal ga je biričem iz rok, in dobrohotna množica jima je pomagala uteči.

Ko pa sta pribežala k Ungnadu in povedala kaj se je zgodilo, bil je ta zelo nejevoljen. A prišlo mu je na misel, da celjski lopov pač več zasužnic zasluži kot jih more nesti. „Toda poslanec je in nepremišljenost utegnila bi vaju drago stati. Zatorej hitro strani in dalje z bratom mojim!“

Ko je prišlo do Ungnada povelje, naj izroči biričem Viljema in Caheja, teh dveh že nikjer ni bilo dobiti.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Pozneje šest tednov je znala krčmarica in ž njo vsa župnija, da je trdil bolni Gorenjec resnico. Peter ni zijal zaman šmihelskim materam v obraz, niti ni pogledaval brez razloga skozi okna in vrata. Pohištvo, posoda in sploh oprava mu je razodela, če je hiša revna ali trdna, prazna ali založena, če bi mogla postreči prijatelju s slastno južino ali ne. Po dolgem in korenitem raziskavanji je našel v župniji dvanajst žén, ki so bile obdarjene z vsemi svojstvi, katerih je želel ta brezbožni pohotnik. Bile so mlade, čedne pa tudi dovolj imovite, da bi človeka lahko pogostile s tolsto, smetanasto kavo in potvico ali pa, če bi hotel, z dobro starino in poleg tega se ve da tudi s plečem ali klobasami. Peter je izpraševal župljane prav na tanko, žive li te gospodinje z moži svojimi zložno ali v prepiru. Na veliko svojo žalost je zvedel, da vlada v šmihelski župniji krščanska šega, ako pride zakoncem kaj navskriž, da si oprosté in pozabijo, predno zajde še solnce za božjo milost. Po najetih, brezdušnih podpihovalkah, pa tudi sam se je dosti trudil, da bi odpravil to lepo navado in zasejal med oženjenci združbo in razpor. Tudi ta peklenska nakana mu je popolnoma izpodletela ali ga ni to nič izpametovalo in ostrašilo. Imel je trdno vero, da premaga radodarnost vsako žensko srce. Da ne obudi suma, namenil je pokloniti Šmihelkam tako darilo, ki ga sme po njegovi misli sprejeti brez sramote vsaka, naj je samica ali že udana. V ti župniji se je pridelalo in spredlo nekđaj veliko več prediva nego dan danes, ali veselje do preje je ostalo in Šmihelke so radi tega na dobrem glasu po Dolenjskem. Peter se je torej domislil, podariti vsaki svojih dvanajst izvoljenk lep — kolóvrat! Iz hvaležnosti in priljudnosti bi ga povabile na južino in to priliko bi porabil, da bi jim ogrel in omečil srce s svojim medenim in prekanjenim jezičkom. Ko je hodil v šolo, mikale so ga bukve kaj malo, najrajše se je zatekal k botru svojemu, ki je delal za prodajo kolóvrate. Mož ga ni gonil od sebe, ker mu se je bil dečak priljubil, pa tudi zato ne, ker mu je pomagal delati. Ta reč ga je veselila bolj nego vsi šolski nauki in vse otročje igre in zabave. V nekoliko letih se je izuril Peterček za tako spretnega kolóvratarja, da ga je pohvalil boter proti vsakemu človeku, govoreč: Ta fant je prejel

od Boga pet talentov za kolóvratarja, za šolo pa komaj jednega. Resnica ostane resnica, naj jo tajim, kolikor hočem. Petrovi kolóvrati so desetkrat gorši od mojih in predno zbrkljam jaz jednega, ima on gotove že tri.

Ali fantovemu očetu je bila ta slava malo po volji, zahteval je strogo, da se izučí sin za gospoda. Prav lahko to ni izteklo. Na dolgem šestnajst let trajajočem potu so se hotela kóla dostikrat ustaviti; trebalo je pridno in dobro mazati, da so se pomikala dalje. Peter niti v gosposkem stanu ni zanemaril preljubega svojega rokodelstva, že zato ne, ker je zapazil, da so lični kolóvrati preizvrstna vada za kmetiške krasotice. Nanje je mislil ujeti, kakor sem povedala, tudi šmihelske gospodinje. Največjo izbo svojega stanovanja je prenapredil v delavnico. Gradiva je nakupil nekaj po ti okolici, po drugo in po orodje pa je pisal v Ljubljano in v Gradec. Ko mu je došla vsa potrebna priprava, lotil se je posla in je tesal, strugal, pilil, rezal, rezljal, likal in barval od rane zore do trde noči tako goreče in neutrudno, da je tekkel pot curkoma z njega. Marsikdaj je pozabil jed, pijačo in spanje, ker so mu hodili radovedni ljudje povirkovat v delavnico, zagrnili je vsa okna z rjuhami. Vaščanje so se spogledovali in povpraševali, kaj mu je prišlo na misel, da se peha tako skrivnostno v na pol temni izbi. Na cesto se je čulo prav dobro njegovo silno hropenje, sopihanje, hrkanje, kihanje in kašljanje in nekateri popotnik je obstal, stresal z glavo in se čudil, ne vedoč, kaj pomenjajo ti neznani glasovi. V dveh ali treh mesecih je bilo delo dovršeno in moralo se je priznati, da tako lepih kolóvratov še ni videla šmihelska župnija. Zgoraj so imeli cerkvico z zvonikom, na mnogih mestih pa drobne, umetno izrezljane podobe ljudi, živalij in cvetlic. Sèm ter tamo so bili kaj zalo poslikani. Vsakdo bi bil dejal, da jih je škoda, ko bi se nanje predlo, da jih je zdelala umetna roka samó za gledanje in hišno nakitje, ne pa zato, da bi jih premetavale in blatile umazane kmetice. Šavbar pokliče deklo Meto in ji pové, kamo naj zanesa kolóvrate. Godrnjaje mu izpolni voljo in do večera so dobile vse Petrove izvoljenke namenjene darove. Bábnice od konca niso védele, kaj bi si mislile. Zijale so v nališpane kolóvrate, kakor tele v nova vrata. Ko so se načudile in nagledale, začele so se smijati in grohotati kakor se niso še nikoli v vsem življenji svojem. Tako neskončno neumnost kakor je bil Petrov trud in dar, zdelo se jim je do zdaj neverjetna in nemogoča med pametnimi ljudmi. Drugi gospodje se sprehajajo, vozijo na toplice in zabave ali pa se kratkočasijo doma s prijatelji v kavanah in gostilnicah, ta prievrknjeni škrije Šavbar pa ne zna tratiti časa in denarja svojega drugače nego da se zapre v izbo in

dela mnoge, mnoge tedne zamusanim malo znanim babam kolóvrate! Ha ha ha, kdo je še kaj takega videl in slišal? Take blaznosti ne spominjajo niti tiste otročje bajke, katerim pravijo istorije. Vzgleđ obdarjenih gospodinj so posnemali domačini in sosedje: vsi so se smijali, kar je le grlo zmoglo. Veliko mesecev je tekel po hišah pomenek o Petrovih darilih in vselej, kadar so prišla ljudem na misel, jeli so se jim nezdržno grohotati. Marsikatero južino so pojedli ta čas mrzlo. Med jedjo se je domislil zdaj ta zdaj oni Šavbarjevih kolóvratov pa je odložil žlico in udri v smeh. Za njim so pokladali žlice zaporedoma drugi in se smijali kdaj vsi zajedno po celo četrtinko ure, da so se jim vroče jedi povsem pohladile in izpridile. Če se je zasmijal glasno kdo sam v hiši, uganili so précej tisti, ki so bili zunaj, kaj ga je požgáčkalo in začeli so mu pomagati in isto tako sosedje, ki so jih slišali. Na takšen način se je širilo grohotanje pogostoma od hiše do hiše po vsi vasi. Najhujše pa je bilo to, da vražji kolóvratí župljanov niso pustili na miru niti v cerkvi. Kdor se jih je spomnil, zatisnil si je usta z robcem ali z bukvami, sosedje so védeli, kaj mu je, pa so jeli jeden za drugim skrivati prepovedani smeh za robci in bukvami in skoraj niso bila po vsi cerkvi nobena usta več brez zakrivala. V šmihelskih krčmah in gostilnicah so se vršile že mnoge, velike in krasne veselice: pri Oblaku, pri Tončku, ki mu pravimo zdaj tudi Štembur, pri Čebelarji, pred Rozinovo jazbino, pri gotenskem Jožetu, pri Fránici, pri Petričevki in pri Matildi, ali verjemite mi, da se prebivalci te župnije še nikoli niso toliko in tako lahko in glasno smijali, kakor ob času Šavbarjevih novih kolóvratov. Težko, grozno težko je čakal Peter ves dan doma, káko hvalo mu bo prinesla Meta od izvoljenk njegovih. Kadar koli je prišla po drug kolóvrat, vprašal jo je hlastno: kaj pravijo mati? Ona pa je vselej pomajala z ramama in zarenčala jezno: Ovbe, kaj — nič! To mu se je zdelo neizrečeno čudno. Drugi dan je bila nedelja. Zgodaj zjutraj je prišla sosedá in vprašála Meto v veži, kaj so rekle Šavbarjeve ljubice. Dekla ji odgovóri: Pozdravile so ga jedna kakor druga. Vse, od prve do zadnje so zatrdile, da takega bedaka, kakor je Peter, ni na vsem božjem svetu in da bi se moral imenovati prav za prav Jurček. To velim tudi jaz. Še danes mu bom odpovedála, kajti me je sram služiti pri taki prismođi. Šavbar je slišal ta pogovor. Zastála sta mu kri in sapa in oblil ga je mrzel pot. Morebiti se sam ni nadejal, da ga bo uslišálo vseh dvanajst, ali prej bi bil pričakoval strele z jasnega nego sramoto, da bodo zavrgle tako zaničljivo njegov dragoceni dar. Slepár se je hudo zmotil. Mislil je, da so Šmihelke, kakor pravimo, srenjske tépke, katere sme klatiti vsak, kdor hoče. Zdaj pa so mu do-

kazale, da so modre, zveste in ponosne žené, ki ne prodajajo dobrega glasu in poštenja svojega za pisane kolóvrate. Tista nedelja je bila zanj tako bridka in grozna, da jo bo pomnil gotovo do zadnjega vzdihaja svojega. Ko se je napotil na sprehod, šli so ljudje ravno k deseti maši. Komaj so ga zagledali, začeli so se mu vsi brez izimka grohotati in rogati. Nekateri so ploskali z rokami, psikali, zvižgali, krulili; drugi mu kričali pod nos: Poglejte ga no zaljubljenega kolóvratarja, ho ho ho! Tretji so oponašali sopihanje in hropenje njegovo v delavnici in drdranje kolóvrata; tercijalke so pljuvale predenj in se togotile: Fej te bodi! otroci pa se drli na ves glas: Strije Peter, nu, naredite nu tudi nam tak lep kolóvrat s cerkvico, zajčki in jelenčki, hi hi hi! To hohokanje in hihikanje je spremljalo Šavbarja na vsaki cesti in stezi šmihelski. Videč, da je izgubil vse spoštovanje, pobegnil je v Novo Mesto. Tamo si je najel voznika, ki ga je odpeljal po noči čez Gorjance v Karlovec. Šmihelci se lahko pohvalijo, da so ga pregnali na prav pameten in zakonit način: brez palice in tepeža, brez sile in pretnje, samó s smehom in zabavljanjem svojim. Bil je jako srečen, da je utekel še v pravem času. Ko bi bil ostal v Šmihelu štirinajst dnij dalje, prišla bi ga bila po višjem ukazu cesarska gosposka in poslala najbrž ljubljanskemu sodišču, kateremu so ga bili naznanili razkačeni Gorenjci zaradi zavedenih svojih deklét. —

Svetih gor je na svetu veliko. Jedna se nahaja tudi nekje na Hrvaškem. Pod njo stoji velika vas. V to vas je prišel bradat romar srednje dobe. Dejal je, da dohaja iz Jeruzalema in Rima. Stanovanje si je dobil pri županu. Ker je bil od dolgega pota silno truden, namenil je ostati v vasi nekoliko tednov, da se odpočine in okreпча. Plačeval je vse pošteno z dobrim, zlatim denarjem. Obleka in vedenje sta razodevala, da mora biti gosposkega stanu, itak je pokazal, da zna tudi izvrstno tesati, strugati in rezljati. Mladi in brdki županovi ženi je naredil tako čudovito krasen kolóvrat, da se ga ni mogla nagledati. Ko se je bolj udomačil, povedal je na tanko, kdo je in od kod in kje, kod in kako je do zdaj živel in hodil. Ime mu je bilo Peter Žavbar. Razvèn drugih zanimljivih novic je pravil ljudem, da je osnoval pobožno družbo, ki se zove rajska bratovščina, katero je potrdil sam rimski papež. Udje si nalože dolžnost, da si pomagajo v vsaki potrebi. Kar kdo ima, smejo rabiti in uživati vsi udje. To pravilo je bilo županki jako po všeči, ker se je polakomila Žavbarjevih zlatov. Prosila ga je, naj jo zapiše précej v bratovščino. Te reči je župnik zvedel. Bistroumni mož je kmalu spoznal, kaj drži romarja v županovi hiši in ga je poklical k sebi. Dejal mu je s prijaznim ali ob jednem

resnim glasom: Vidim, da ne poznate naroda našega. Hrvat je dober kakor duša in krotak kakor jagnje, ali gorje si ga tistemu, kdor ga prevari, kdor mu opogáni poštenje hišno in rodbinsko. Za prestopnike devete božje zapovedi se je ohranila v našem okraji iz starodavnih časov neka posebna kazen, katere vas sam Bog varuj. Poslušajte torej moj svet in zapustite župnijo mojo, dokler je še čas. Žavbar se je veril in rotil, da ne želi in ne dela nikomur krivice in je ostal pod Sveto goro še dalje. Nekoliko dnij ali tednov po tem pomenku se je praznovalo na gori proščenje, po naše bi se reklo shod ali žegnanje. Privrelo je tjakaj brez števila romarjev s Hrvaškega in Kranjskega. Po velikem opraviilu so šle nekatere Kranjice za županovim vrtom zopet domov. Oziraje se, če leži po tleh kaj sadja, zagledale so skozi sč, ki je bila sèm ter tam jako redka, čudo in strahoto, kakeršne ni videl, kar svet stoji, ne jud, ne ajd, ne kristjan. Na vrtu je ležala živa glava bradatega moža brez trupla! Druge romarice so zakričale in pobegnile, Dolenjka Katra, ki je bila srečnejša od njih, pa je ostala in ogledovala neznano čudo. Glava je imela usta zavezana, lica so se ji krčila, kakor da trpi hude bolečine, in iz očíj so ji kapljale debele solze na gosto brado. Čez kake pol ure se je prikazal na vrtu brkat velikan in se oziral pazljivo na vse strani. V rokah je držal polič vode, lonec in žlico. Katra smukne za sč, kjer je bila tako zarastena, da je ni mogel videti, in počene. Med vejami je itak vse dobro razločila, kaj se godi na vrtu. Velikan pride k glavi, ji odveže usta in da piti. Potem zajame z žlico kaše in jo začne pitati. Glava pokusi, namrdne se in pljune kašo nazaj iz ust. Zdajci zavpije: Ljudje božji, pomagajte! Velikan zarohni: Mólči, če ne te zadavim, saj družega tako nisi vreden. To rekši zaveže glavi usta, udari jo nekatere krati s pestjo v obraz in po temenu in preklinja odide. Zdaj je Katra védela, da je zakopan na vrtu živ človek. Revež se ji je tako smilil, da je bridko zajokala. Hotela mu je pomoči, pa ni znala kako. Znancev v tem kraji ni imela, tujim ljudem pa ni nič zapupala. Po dolgem premišljevanji se ji je zdelo najbolj varno in pametno počakati trdega mraka. Ko se stori noč, zleze skozi mejo na vrt in odveže glavi usta. Glava mlo zaječi: Angel nebeški! za pet ran božjih te prosim, da me odrešiš. Župan me je obsodil krivo, da sem mu zmotil ženo, pa me je zvezal in zakopal. Divjak me misli umoriti z grozo in gladom. Nosi mi kašo, ki je zabeljena menda z peklenskim oljem. Katra je zapazila še za dné lopato, slonečo za svinjakom, ž njo je začela odkopavati ubogega Petra. Ko mu je prišla do rok, porezala mu je na njih vezí z nožkom svojim, brez katerega mnoge Dolenjke ne gredó nikamor. Delo je zdaj urno napredovalo, kajti si je pomagal

jetnik nekoliko tudi sam. Čez četrtnko ure sta že tekla on in odrešenica njegova po cesti, ki drži na Kranjsko. Petra je bil hudi post silno oslabil, ali korake mu je pospeševal strah, da bi ga utegnil župan pogrešiti in preganjati. Ustavila sta se še le, ko sta dospela do dobre dolenske krčme. V nji sta večerjala in prenočila. Katra se je morala čuditi in smijati volčji sogoltnosti tovariša svojega. Med jedjo ni zinil ne besedice. Ko je bil sit in je zamočil večerjo z več kupicami starine, prijel je deklico za roko, razodel ji svojo ljubezen in ji obljubil zakon. Kaj se muzate? Gotovo mislite, da bo osleparil tudi Katro, kakor je že nekatero drugo. Ta pot se motite. Pokora, katero mu je naložil župan, bila je tako krepka, zdrava in blagodatna, da je grdega nečistnika popolnoma izmodrila in prestvarila. Zagreben do grla se je pokesal grehov svojih in prisegel Bogu, če mu pošlje pomoč, dosmrtno vzpreobrnjenje in poboljšanje. Že ob meseci so oznanili topliški gospod župnik s prižnice, da jemlje g. Peter Žabar Dolenjko Katro za pravo svojo krščansko ženo. Stanovala sta od konca na deželi, potem pa sta se preselila v mesto, menda v Ljubljano. Peter je živel odslé tako zastavno, strogo in bogoslužno, da so ga posvetnjaki imenovali tercijala. Če je zvédel, da ima dekla njegova kakega ljubčka, zapodil jo je kar précej iz službe. Trudil se je vestno, da povrne ljudem škodo, katero so trpeli zaradi njega. Z Gorenjkami, nekdanjimi ljubicami svojimi, in očeti njihovimi pogodil in pomiril se je brez pravde. Očitati mu se je mogla samó ta slabost, da je bil nehvaležen največjemu svojemu dobrotniku, hrvaškemu županu, ki ga je naučil pameti. Tožil ga je sodišču radi hudodelstva silovitosti. Na Hrvaškem je vladala takrat kvakarska pravica, ki je bila jako korenita in je določevala vsako reč in tudi kazni prav na drobno in na tanko. Preiskava proti županu je trajala sedem let. Po § 500.000. obsođil ga je sodnik, da mora sedeti v ječi 2 leti, 11 mesecev, 29 dni, 23 ur, 59 minut in polenajsto sekundo. To čuvši se župan zadere: kaj ali ni bilo prav in pošteno, da sem kaznil lopovskega Kranjca? Hrvaški sodnik ga potolaži: Kdo pa velí, da ni bilo? Brate, ne boj se! Kvakarska pravica ima dolge in ostre zobe, ki pa ne grizejo, ker so papirnati. Bodi pameten pa se pritoži in začni pravdati. Pravda se bo končala, ko bova midva oba že trikrat prekopana. Najmenj tri kadi črnila se bo počrčkalo, predno se dokaže s pismi in pričami, da Škavbar, Šavbar, Žavbar in Žabar niso bili štirji cigani, nego samó jeden, ki je imel navado, da se je v vsakem kraju nekoliko prelélvil. Zdaj pa povej, če si me razumel? Župan prikima in stori, kar se mu je velelo. Izkušnja je potrdila, da mu je sodnik dobro svetoval in prerokoval resnico. — — Moja povest o kolóvratarji Petru se je raztegnila precéj na dolgo. Šmi-

helci jo pripovedujejo bolj na kratko in nekoliko drugače. Iz jako dobrih in važnih razlogov sem jo zasukala tako, kakor me je naučil ranjki Bernárdelj. Gotovo ste poznali tega klateža, ki so ga bile nekdanj polne vse krčme od Novega Mesta do Grosuplega. Sreče si je iskal v mnogih stanovih. Bil je zaporedoma kmet, trgovec, mešetar, slikar, godec, čarovnik, klobásar in vinski pridigar. Povsod drugje mu je izpodletelo ali klobasáti in burke praviti pa je znal tako izvrstno, da bi ga bili poslušali pivci ves dan in vso noč. Zapomnila sem si marsikatero njegovo. Pripovedke te vrste so me veselile že od nekdanj veliko bolj nego tiste prazne in neslane starinske istorije, katerih ne marajo dan danes niti otroci.

(Dalje prihodnjič.)

Glasbena vzgoja v Slovencih.

Spisala Lucila Podgornikova.

I.

(Dalje.)

Ako dalje preudarjamo, da deluje pravo narodno petje tudi na ljudstvo ali na širši spodnji del narodnih življev, mora ta stran še posebe vzbujati nas, da obrnemo posebno skrb na narodno glasbo. Kajti tudi pri najvišje izobraženih narodih sedanje civilizacije je spodnji obsežni del narodov brez vseh onih pomočkov, s katerimi se more izobraženi del še na znotraj razviti do višjega in plemenitejšega življenja. Razven verskih idej nima nižje ljudstvo nazorov in uzorov, s katerimi bi si moglo z razumovo pomočjo razvijati značaj. Ljudstvo se kreta in dela po občutkih in vtisih, kakor mu jih nanaša naključno trenutje. Vojska, bojevanje in večna skrb za prve in najspodnejše potrebe revnega življenja vsiljuje ljudstvu že tako preveč prilik, da se tako rekoč maščuje nad svojim stanjem bolj s prvotno divjim sovraštvom, z zavistjo, hudobijo, nego pa zato, da bi dospelo do osrečevalnega srčnega gibanja, kakeršno prihaja iz sočutja, ljubezni in drugih dobrih čustev. Zarad tega pa rasto in se krepijo samó surove divje strasti; zavoljo tega pa, da zunanja trda usoda človeka tira in potiska s kraja v kraj, ostaja v surovem človeku tudi za boljša čustva po navadi in največkrat samó izraz in oblika neskladnega in razsajalnega vedenja.

A glasba vceplja in krepí ravno zmožnost, da se notranje stanje in gibanje razvija in izvršuje v lepem soglasji; in tako spoznava ljudstvo v svojih pesmih svojo notranjost na vse strani, pa ne v prvotno naravnem divjem gibanju, ampak vedno v tako rekoč uglajenem, soglasnem raztoku. V tem tiči kroteča in poblaševalna moč pesmi, kakor tudi razlog in pojasnilo, zakaj poštevajo in naj bi poštevajo in hranilo ljudstvo svoje prave pesmi kot drag zaklad.

Najvišjo vrednost podeljuje torej narodnim pesmim moč poblaševanja, katera se nam kaže kar se tiče na duševno povprek zanemarjeno, zapuščeno in onemoglo nižje ljudstvo še v posebni meri povečana. Mi torej v prvi vrsti ne poudarjamo narodnega petja zato, ker je narodno, ampak ker jedino narodna glasba deluje uspešno na ljudstvo v oni meji, ki je glasbi v najboljšem slučaju odmerjena.

Po tolikih razlogih, kako važno je gojiti narodno glasbo, kakor se razodeva tako rekoč v svojem vznožji po narodnih pesmih, nekoliko tudi po narodnih plesih, oglejmo si isto narodno glasbo še z drugega, jako važnega stališča. Še le na podlagi bogatega in nepokvarjenega pravega narodnega glasbenega zaklada nastanejo neminljiva in cenljiva umetniška dela. Kajti taka dela niso nič drugega, kakor višje tvorbe in nadaljna razvitja iz kalij, katere dejanski obseza narodna ali ljudska glasba. Ozmimo se na velike italijanske in nemške umotvore — ali ne kažejo do vrhunca umetnosti razločujoče znake, kateri nas takoj silijo, da jih prištevamo ti ali oni narodnosti? In tudi najgenijalnejši komponisti so sestavljali zavedno ali nezavedno bodi si naravnost na podstavi narodnih melodij svoje kompozicije, ali pa so kot sinovi naroda svojega nehoté svoje temate in oblike ustvarjali na način, ki je bil onim glasbenim kalém soroden in primeren. In kjer bi hotel kakšen komponist kreniti v stran s te poti, bil bi njegov umotvor pokvara, brez pravega življenja in zato tudi brez trajnosti in pravega vpliva. Samó na podlagi duha narodne glasbe se povzdignejo umetniki do najvišje vrste in se vzpnó njih dela zarad umetnostne vrednosti visoko nad samo narodno svojstvo, tako, da postanejo in so oziroma postala po svoji umetniško-glasbeni vsebini duševni zakladi ljudem vseh narodnostij. Tudi Slovani štejejo med svoje sósebnó dva komponista, katera sta s svojo nadarjenostjo ustvarila začetek razvijanju tretje glasbene vevlasti, namreč: na podlagi slovanskega duha sta ustvarila dela bogate duševne vsebine. Ta dva sta Poljak Fr. Chopin in še neprimerno višje stoječi Čeh Ant. Dvořák, kateri je došel do klasičnosti tudi v obliki. Njijne glasbene kompozicije so se med drugimi narodi že udomačile kot umotvori, kljub temu, da zastopajo strogo

slovanski značaj. Pri tem pa je treba opomniti, da imajo po občem mnenju Poljaki in morebiti še v večji meri Čehi do najfinejših razlik raznovrstno in v tem oziru najbogatejšo narodno glasbo med vsemi drugimi slovanskimi narodi. Oba imenovana komponista sta morala zjemati iz teh virov, da sta se potem z genijalno nadarjenostjo povzpela do velikih umotvorov.

Ravno takšna pa je bila tudi pot, ki je dovedla Nemce do klasičnih umetnih oblik za vse dobe, in ki je dovedla tudi Italijane do tega, da so postali v nekaterih glasbenih oblikah stalen vzor.

Ako se hočejo torej Slovenci ozirati na bodočnost in tudi záse nadejati se, da ustvarijo kodaj zdrav oddelek slovanske umetne glasbe, potem jih mora poleg navedenih razlogov vzpodbujati tudi ta nada, da svojo narodno glasbo skrbno varujejo in gojé.

Konečno pa ima narodna lastnost glasbe, sósebnost pa petja za Slovence še svoj poseben, rekli bi, političen pomen. Zarad mnogostranskega vpliva tujih sosedov je ravno ljudstvo majhnega naroda v nevarnosti, da se udaje tujim silam in se domačemu duhu izneverja in izgublja tako polagoma še ukus za domače loge, za domače petje. S tem pa se godi narodu tudi iz tega uzroka velika škoda, ker mu ne zasajajo samó tujih, v omenjenem zmislu škodljivih rastlik, ampak zarad tega, da se slovenska narodna pesem izganja in nadomeščuje narodno z veliko slabšim petjem. Slovenske narodne melodije namreč, vsaj kolikor sem jih jaz doslé čula, odgovarjajo kljubu vsi préprostosti popolnoma terjatvam, katere stavljamo do prave glasbe. Imajo dobro simetrijo, potem lepoglasne melodije in naravno, préprosto harmonijo ter izražajo prezvesto bodi si šaljivost, bodi si tožnost. Vsekakor so torej vredne, da se ljudstvu ohranijo in z racionalnim poukom vcepijo, ter da se ukrene vse v ta namen, da se prikupijo narodu. Z začudenjem pa sem zapazila, da v goriški okolici in v goriških gorah otroci (pastirji) in odrasli fantje skoraj ne prepevajo drugih, kakor laške (furlanske) pesmi; iz drugih pokrajin pa, kjer so Slovenci v dotiki z Nemci, znane so tudi pritožbe, da Slovenci v prid nemškim pesmim zanemarjajo in pozabljajo svojih.

Oboje je, kakor je zdaj lahko umevno, s pedagoškega stališča jednako obžalovati; z muzikaličnega stališča pa je vendar ta razložek, da Slovenci z nemškimi narodnimi pesmami zamenjavajo nekaj tujega, kar ima kolikor toliko glasbene vrednosti, s furlanskimi pa nekaj glasbeno surovega ali, še bolje, nekaj tujega, ki je do celega slabo. Furlanske pesmi, kakor so v navadi v Gorici in se zdaj zasajajo tudi v bližnjih dolinah in gorah, prištevati je izrazom popolnoma

divje in surove vrste; one so brez vsake količkej izobražene melodije, brez vsakega lepoglasja in izraza. Ne ostaja torej ničesa družega, kakor ritem — najsurovejši, najspodnejši vseh življev, iz katerih se sestavlja glasben komad. Zatorej bi to pomenilo, ljudstvo, ki je zmožno finejših glasbenih sestav, sistematično kaziti, ko bi se vplivu ne stavile zavore. Ta nevarnost pa se najbolje, kakor smo rekli, odstrani s tem, da se s podvojeno marljivostjo skrbi po takih nevarnih krajih za pravo narodno petje, kajti utrjenje in širjenje domače glasbe je na to stran ne samó glasbeno-estetične in s tem združene kulturne, ampak še posebe tudi politične veljave. Ker je glasba in sósebnost petje silno mogočno kar se tiče tega, da neposredno pretresa najimenitnejši del našega bitja, je pač naravno, da utegne ravno národno petje na pol potujčene sinove in hčere zopet ogrevati za domače glasove in s tem za druga, od doma podedovana, pa vsled tujstva zanemarjena in zatrta svojstva. Narodno petje v tem primeru je tako rekoč po času in po notranji vrednosti prva sila, katera na pol potujčeni in izgubljeni del naroda zopet spravlja prvotni materi v naročaj. Petje ne stori vsega, ali ono stavlja zagozo nadaljnemu potujčevanju, da je potem možno z drugimi silami skoraj potujčeni del naroda zopet povzdigniti in utrditi na podlagi domačih ali narodnih pomočkov. Imenitno je narodno petje dalje pa tudi zaradi tega, da iztrebi nasejano tujo ljuljiko, katero zanašajo na domačo zemljo tuji življi, pa zaradi povečanih občil in zvez tudi domači sinovi in hčere naroda samega. Ti vplivi se razširjajo zlasti v sedanji dobi ne samó v mesta in trge, ampak tudi v gore in celó zakotne kraje slovenskega naroda.

Iz dosedanjega razgovora in naštetih razlogov je razvidno, da napor in žrtve, s katerimi skrbi narod za glasbena vzgojo, niso brez dobrega sledu, da si pač pa takšen narod škoduje, ako to vzgojo zanemarija. Zato se nam je zdaj ozreti po sredstvih, s katerimi bi utegnili Slovenci najvspesnejše delovati za skupno narodno glasbena vzgojo.

II.

Narod, ki se hoče poblaševati z glasbo, mora v prvi vrsti skrbeti za njene narodne lastnosti, in ta zahteva se nam je pokazala kot neporušna.

Zavoljo tega je za prijatelje slovenske glasbe najprej važno, da spoznavajo glasbene zaklade, ki so nahajajo med narodom, da tako presodijo obseg in vrednost te glasbe. Slovenci sami se pritožujejo, da je v njih pesmih in kompozicijah mnogo tujih življev in tujega duha, da je le malo prav slovanskega v njih zaslediti, in da fantje od vojakov,

železnih cest in z drugovrstnega popotovanja v mejne dežele donašajo čedalje več tujega v domovino, in da se konečno, kakor smo že gori omenili, domače pesmi popolnoma pozabljajo. Tu pa je potreba nagle pomoči, drugače se utegne ljudstvo v dveh ali treh rodovih glasbeno do cela raznaroditi in pokvariti.

Prva naloga torej onih, ki se zanimajo za stvar, je ta, da skrbé za zbirko in presojevalni pregled starih domačih ljudskih pesmij. Kot poskušajo v tem pogledu, ki je po svoje pravo zadela, je poštovati zbirko pesmij Josipa Kocijančiča, če tudi se on ni spuščal v presojevanje po njem zabeleženih pesmij. Tako bi se polagoma sploh gradivo nabralo in vsaj zabranilo, da se domače snovi ne izgubé in pozabijo. Taki začetki so se sicer že tu in tam storili; ali ker se je vse skup vršilo bolj ali menj neracionalno, moralo bi vso stvar po strogem načrtu kako središče izprožiti in prevzeti, ter bi se morale nabrane pesmi v pregled in presojo skupno pošiljati v isto središče. Najbolje bi v ta namen ugajalo društvo „Glasbene Matice“ v Ljubljani. To društvo si stavlja glavno nalogo s tem, da skrbi za izdaje slovenskih in sicer vokalnih in inštrumentalnih kompozicij; ono naj bi torej tudi tiskalo in objavljalo zbirke pesmij, ki bi dohajale iz raznih slovenskih krajev. Od „Glasbene Matice“ bi pa tudi pričakovali, česar ni zahtevati od posameznikov: kritičnega pregleda in razgovora o došlih pesmih. Može, ki so zmožni razsojevati kompozicije kar se tiče njih vrednosti, da se sprejemajo v „Glasbeno Matico“, postopali bi jednako tudi kar se tiče narodnih pesmij. Tako bi se po vzgledu velikanske Kuhačeve zbirke jugoslovanskih pesmij sestavile narodne pesmi po skupinah enakih melodij in bi se primerjale kar se tiče notranje vrednosti; ob enem bi se dodal kraj, od koder so doma, in bi se priteknile še druge zanimive okolnosti. Več narodnih pesmij je namreč, katerih melodija se razširi po raznih krajih, potem pa se nekoliko izpremeni, in dobi zlasti druge tekste. Na take strani primerjati, one pesmi odbirati, v katerih se najprimernejše tekst in melodije ujemata, v katerih so se tudi melodije najlepše razvile, katere kažejo čisto slovansko lice, in te pesmi potem kot narodno blago varovati in razširjati — to bi bila naloga društva in njegovih kritično izobraženih predstojnikov.

Kot prezanimiv vzgled popolnoma nedostatne stvarne glasbene kritike se mi tu nehoté vsiljuje v spomin „Naprej“, kot najbolj znana in sedaj med Slovenci najpopularnejša pesem. Jako karakteristično je to, da v pesmi sami, katera se zdaj, kakor je videti, udomačuje kot prava narodna pesem, kaže se med melodijo in tekstom največje

protivje ali stvarno logično nasprotje. Tekst je slovesen in viharo zahteva poslednjo največjo žrtev, ki jo more človek darovati: žrtev življenja. Torej pred smrtjo v bitvi naj bi se pela ta pesem — pač resen, vzvišen trenutek!

In melodija, katerega značaja je pa ona? Še navadne resnosti ne razodeva, razven v srednjem delu (trio), ki je bolj mehák in melodičen. Glavni del (stopaj) pa je živahno veselega, da ne rečemo, norčljivo razposajenega značaja, in odgovarja najbolje čustvu, ki navdaja veselo družbo, recimo, ob izletu na kako poletno praznovanje. Da ne čutim sama jaz tako, dokazuje prvič to, da vsaka godba (orchester), ki gode ta komad z inštrumenti, torej brez teksta, napravi nehoté iz njega vesel stopaj v ritmu in izrazu; drugič, da porablja pastirji po gorah ravno to melodijo za šaljive in posmešne pesmi, za kar v resnici vzvišenih melodij nikdar ne ponižujejo; konečno pa, da, ko razgreje družbo slovesen trenutek, ona instinktivno ne zapoje „Napreja“, ampak kako drugo slovesno pesem, n. pr. „Hej Slovani!“ in, kakor sem sama videla, odkrije se pri ti melodiji in vstane. Ta pa ima muzikalne pogoje za narodno pesem: ona ima za vse kitice jednako veljavno in nad vse préprosto melodijo, ki šteje še le s ponavljenjem svojih dveh oddelkov 16 taktov, in je sama na sebi preresnega značaja, na podlagi ritmično prav mirnega kakor préprostega spremljevanja, in je v popolnem soglasji z značajem teksta. „Naprej“ pa ima z ozirom na glasbo veliko napako, da je dolg stopaj, s komplikovano ali preveč sestavljeno melodijo in pogostem menjajočo harmonijo, tako da vse ljudstvo v pravem pomenu besede prej ko ne vse dolge pesmi ne bo pelo nikdar pravilno; in ker melodija ne odgovarja resnosti teksta, najmenj ob priliki, ko bi hotelo krepko izražati smrtno zaničevanje.

„Napreja“ s sedanjim tekstom nikakor ni priporočati za občno narodno pesem. Hočejo li Slovenci tekst, ki je za narodno himno sam na sebi lep, obdržati, morajo izbrati, in sicer najbolje, staro slovensko narodno melodijo, ki je glasbeno jedakega značaja; ali pa mora nadarjen komponist z zavestjo tega, kar zahteva narodna pesem, sestaviti primerno melodijo na tekst. (Kot uzori za narodno himno utegnejo služiti ruska, angleška in avstrijska narodna himna.) „Naprej“, ki je glasbeno lep komad, in ljudstvu zarad veselega značaja gotovo tudi soroden in ljub, pa ni, da bi ga zavrgli. Rabiti bi ga utegnili kot stopaj brez teksta (za kar najbolje ugaja zarad oblike in dolgosti); ali pa za petje z drugim primernejšim tekstom ob premnogoterih prilikah.

Jaz sem ravno to pesem tako obširno razpravljala, ker spada gotovo med najbolj znane, in' je tudi najbolj primerna za vzgled namesto mnogo drugih, v katerih vlada dejansko nasprotje med tekstom in melodijo. Ako ima celó toliko razširjena pesem, ki nikakor ni prekrita najboljšeje kritiki, označeno napako, koliko menj je možno govoriti o strogi kritiki tam, kjer pridejo pojedine pesmi po naključji raztresene v roke učiteljev, kapelnikov in pevovodij! Zato pa iz tega uzroka poudarjamo, da bi si „Glasbena Matica“ iz zmožnih udov in drugih glasbenikov, v svoji stroki zares omikanih in poznanih tudi po svoji kritični bistrosti, ustanovila odbor, ki bi došle poskušnje presojeval z glasbenega, narodnega in pedagoškega stališča. Kar bi se našlo po ti poti slabega, moralo bi se v javnih, kritičnih razpravah, v časopisnih člankih posebe pretresovati in kot nič vredno označevati. Še le po tem, ko se izvrši kritika in snov odbere s takih stališč, in ko oživi cvet narodne glasbe zopet v ljudstvu, potem še le se ustvarijo rodovitna tla, iz katerih utegne dalje vzrasti tudi prava umetna godba. Kajti kje hočejo iskati zdaj slovenski komponisti podlage, tako rekoč kalij, iz katerih bi ustvarili in razvili umetne narodne tvorbe, ako je najprimitivnejša glasba, ki jo slišijo od mladih let, samó zmes domačih in tujih življev? Vse, kar je tujega in neprimernega, torej je treba iztrebiti, in samó to, kar po tem sčiščenega ostane, pospešuje v resnici glasbeno vzgojo narodovo.*) (Dalje prihodnjič.)

Domoželjnost.

Oh, kaj me je neslo
Na tujo zemljó!
Brez tebe, dom ljubi
Veselja ne bó!

Res tukaj so jasne,
Visoke goré;
Res tukaj šumijo
Zelene vodé.

A tukaj ne vidim
Gorenjskih planin,
Ne ravnega pólja,
Ne hladnih dolin.

In bistrice naše,
Kraljice vseh vod,
Le bistrice Save
Ne najdem le-tod.

Po gajih res, tukaj
Se slavec glási,
Ob Dunavu kalnem
Pa trta rodí;

A z bridko me sólzo
Spominja le-tó
Na Krajino krasno,
Dolenjsko nebó.

Vse góre preromam,
Kar višjih se vé,
Nikjer ne zagledam
Domače zemljé.

In zopet se tožen
Vračujem domú,
Nikdar, oh, v tujini
Ne najdem mirú.

Brez tebe, dom ljubi
Veselja ne bó,
Oh, kaj me je neslo
Na tujo zemljó!

Ljudevit.

*) Naravno, da vso odgovornost za to kritiko Jenkove pesmi prevzema g. pisateljica. „Naprej“, s katerim je slavní skladatelj pred vsem svetom oslavil sebe in narod svoj, ostane neumrjoč, ker tako, kakor nobena druga pesem naša ne izraža samosvestni pogum in iskreno hrepenenje po občem napredku in pravi narodni svobodi.

Ured.

Slavni Slovenci.

I.

Dr. Jakob Zupan.

O stoletnici njegovega rojstva.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Konec.)

93.

Zhlovekova fodbā.
U pratke svit ftavlen
U peklū gori:
Jur sojen, sadavlen
V' nebefih fedi.

94.

Lifjak gofār.
Kraguli! beshimo!
Lif pafe gofi:
Gofēm ga vofhimo;
Šam klati shelī.

95.

Zirknišhko jésero.
Trobite Gorenzi
Švoj Bohin, fvoj Bléd!
Men' trobjo Armenzi,
Kap, Baltimor, Šhvéd!

96.

Pifarīa.
Pivz Nila sidati,
Pa mišli morīt,
Frank more pifati
Od zhèrk oflepīt.

97.

Ofla.
Sna Uka uzhitī,
Štorīti nehā:
Sna ofla ojftīritī,
Kofiti nesnā.

98.

Sajka levova fvetvavka.
Nizh fvojiga nima,
Od lēva shivī,

Utē mu perkima,
Še glada boi.

99.

Bojari.
Kdaj v' zerkvi molili
Is zel'ga ferzā,
Per misi volili
Is fvojga duhā.

Sdaj v' zerkv nam gréjo,
Veléva se nim:
Per misi beréjo,
Kar vdahnejo im.

100.

Krajnfski sej̃m.
Pred uro deveto
Šhe rojen ni bil:
Pred uro deseto
She v' raki trohnīl.

101.

Tul fprasnen.
Pūshize nehajo,
Dramiti fim tēl:
Ak bolfhati snajo,
Šo dobre dovēl.

Drugazh.

Pūshize nehajo,
Praskate dovēl:
Števila sgled majo
Na tebi, Kvesnēl!*)

She drugazh.

Pūshize nehajo,
Zhišt novih dovēl:
Šprizhovati snajo,
Šim vertik fvoj shēl.

*) Paschasius Quesnel, katoliški bogoslovec, janzenist, roj. 1634. v Parizu, umrl 1719. Cerkev je zavrgla 101 stavek njegovega „novega zakona“; Zupanovih pušic pa je tudi 101; zato pravi: „Števila sgled majo na tebi, Kvesnēl!“

Krajnški Plutarzhik.

Hvalj Rimze, Gerkáne
Štar Plútarch Gèrkan,
Is Krajne Šlovane
Plutarzhik Šlovan.

1.

Baron Zojs,
Shiga.

(Glej Kr. Čbel. I. str. 76).

2.

Baron Valvasor.

(Glej Kr. Čbel. I. str. 72).

3 . 4

Dva

Herberstejna.

Szèr Nèmza fta bila

Po rodu obà:

Pa Krajno ljubila

Nam v' ferzu shiv'tà.

3.

Herberstejn Shiga, zefarfki pošlanik
v' Moskvi, nar imenitnišhi pifar
Rufke Istorie sa Neftoram, pred
Karamšinam. *)

(Ipava rodila,

Kralj v' Moskvo pošlà:

Evropi pred bila

Nesnana Moskvà).

(Prim. Kr. Čbel. I. str. 71).

4.

Herberstejn Karel, fhkof Iblanski**)
od Marie Teresie poštavljen.

Préd pláta plefála,

Ko sdaj fhe drugod:

Mat Karla pošlála

Prenéha povfod;

Šhkoffia slovèla

Prèk gore, morjà,

Od Karla pét jèla

Štran svèta nov'gà.

5 . 6

Dva

Kobenzla.

Ši brata fta bila,

Is Krajne obà:

Evropa zhaftila,

Posabit ne sna!

5.

Kobenzel,
Ludvik.***)

Petrovigranški

Bil je pošlanik,

Mir fklene Tefhanški

Kobenzel Ludvik.

6.

Kobenzel,
Filip. †)

Filip Parishanski

Bil je pošlanik,

Mir Lunevilanski

On fklene, Ilirik.

7 . 8

Dva

Janfha.

Oba fta Gorénza

Ši bratiza b'là,

Zhaftiti Šlovenza

Evropo uzhtà.

*) Rojen l. 1486., umrl na Dunaji l. 1566.; glej Aug. Dimitz, Geschichte Krains II. Th. p. 64—65. in Dr. Const. v. Wurzbach, Biograph. Lexikon, 8. Th. p. 342.

**) Rojen 1719. v Gradci, postal škof ljublj. l. 1772, umrl l. 1787.; (glej Aug. Dimitz, Gesch. Krains, IV. Th. p. 208 in nasl.).

***) Ivan Ludvik Josip grof Cobenzl, državnik in vitez zlatega runa, sin Ljubljancana Iv. Karla Filipa Cobenzla, rojen v Brus(e)lji 21. novemb. 1753., umrl na Dunaji 23. febr. 1809. (Glej Dr. Const. v. Wurzbach, Biograph. Lexikon II. p. 391 in nasl.).

†) Ivan Philip grof Cobenzl, državnik in vitez zlatega runa, po Wurzbachu (gl. n. m.) stričnik, ne brat prejšnjega, rojen 28. maja l. 1741., umrl na Dunaji 30. avg. l. 1810.

7.
Janfha,
zhebelár. *)
Na Krajnfkim se kifal
Je muhe redil,
Na Duneju pifal,
Gospòdo uzhil.

8.
Janfha,
málar. **)
Po fvétu je hodil,
Še v' Rimu uzhil,
Več morjov prebrodil,
Zhaft Rodnam rodil.

Konečno naj sledi še Zupanov, doslé nenatisnen in precēj dober, a svoboden prevod binkoštné himne: Veni sancte spiritus! Došel mi je od prečastitega g. stolnega dekana J. Riberniga, kojemu ga je bil v prijateljski spomin izročil Zupan sam.

Duh Stvarnik pridi is vifot,
V' svojih virnikov ferze!
Sa sebe si vftvaril naf!
Bref tebe vse nam ni dovolj!

Rafvetli oflepvani um!
Otajaj merslijakam led!
Ko hirati pozhne teló,
Ti nameftuj pobeglo mozh!

Vefelje ti otoshnih duhf!
Od Ozha gorniga poflan!
Ljubeshni drugih vrel vir!
V ftanu Savle popavlit!

Satri vojfke okolj no kolj!
Oroshje v' ferpe prekuj!
Pokashi ti nam pravi pot,
Zhertiti greha sladki ftup!

Nefhtetih ti salog darov!
Defniza kralja ti svetá!
Po Kristufa obljudi ti
Grometi mutafte vzhif!

Pomagaj Ozha nam posnat!
Posnat ediniga Sinu!
No febe duh is med obeh!
Trojizi peti vedno zhaft!

Ozhetu hvala vekomaj
In finu, grob smagavfhimu!
Enaka tebi, fveti duh!
Pobitim gotov odftalnik.

V préprostih besedah izkušal sem Zvonovim bralcem obrisati viharo življenje in zaslužno delovanje Zupanovo. Bog hotel, da bi se mi bilo posrečilo vzbuditi v srci sedanjega rodu čut hvaležnosti do moža, katerega so vrstniki hudo pokorili, da ne rečem — duševno usmrtili. Predobro čutim, da skromne moje vrstice niso dovolj dostojen spomenik sijajnih zaslug njegovih. Volja moja bila je dobra, le moči je ne dosežajo. Sicer pa si je postavil naš J. Zupan s svojim delovanjem v književni zgodovini in upam tudi v srci slovenskega naroda: „monumentum aere perennius“. A vendar usojam se koncem svojega spisa izreči srčno željo, da mu postavimo Slovenci letos, o stoletnici njegovega rojstva, kako vidno, če tudi ne velikolepno znamenje hvaležnega priznanja. V to ime pozivljam rodoljube, zlasti bližnje rojake njegove, da ukrenejo potrebno, držé se Kolarovih besed:

„Slavme slavně slávu Slávův slavných!“

*) Glej životopis njegov v Mat. slov. Spomeniku l. 1883., str. 141. in nasl. Ondi sem dal na strani 165. tudi prvič natisniti ta epigram Zupanov. Pis.

**) Glej Ltp. Matice slov. l. 1884., str. 1. in nasl.

Pis.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

Minulo je letos ravno sto let, kar je umrl jeden najblažjih mož slovenskih, Peter Pavel Glavar, župnik šempeterske Komende pri Kamniku in graščak v Lanšprežu na Dolenjskem. Vse življenje njegovo ga je navduševala le jedna želja: izboljšati gmotno in duševno stanje ubozega slovenskega kmeta-trpina. V ta namen je zastavil vse svoje moči in sadove njegovega neumornega dela bodo uživali njegovi slovenski rojaki še pozna stoletja, ko o Glavarji ne bode več znati niti prahú njegovih kostij. Že hvaležnost zahteva od nas, njegovih potomcev, da mu ohranijo živ spomin; vrhu tega pak nam je Glavar v naših materijalnih časih blesteč vzgled pravega možá. Z njegovim životopisom upam ustreči „Ljubljanskega Zvona“ čitateljem že samó iz tega uzroka, naj bi tudi životopis njegov že sam na sebi ne bil tako zanimiv. Skoraj ga ni bilo Slovenca, komur bi se bilo življenje vilo in snúlo po tako čudnih potih, kakor Petru Pavlu Glavarju.

Njegov životopis se je jedenkrat že objavil in sicer v „Mittheilungen des hist. Ver. für Krain“ (1849, str. 29—45.). Sestavil ga je bil Rechfeld, takrat profesor ljubljanske gimnazije; iz kakšnih virov je zajemal, tega ni povedal; a zvedeli smo, da si je izprosil iz arhiva v Komendi mnogo za Glavarjev životopis jako važnih listín, o katerih se zdaj ne vé, kje so ali kam so se izgubile. Med njimi se je nahajal najbrž že dodelan životopis Glavarjev, kar sodimo po tem, da se nahaja v necem družem jako obširnem, a dosedaj še ne objavljenem životopisu, ki ga je sestavil l. 1822. Josip Henrik Stratil v Zatičini, mnogo stavkov, ki so od besede do besede ujemajo z Rechfeldovimi. Ta životopis se nahaja v arhivu nekdanjega zgodovinskega društva v Ljubljani in prišel mi je po prijaznosti gospoda Karla Deschmanna pred nekoliko meseci v roke. Profesor Rechfeld ni védel zánj, sicer bi ne bil izpustil mnogo o mladosti Glavarjevi jako važnih podatkov. Po vsem se kaže, da je rabil iste listine, kakor Stratil sedem in dvajset let pred njim. Stratilu pak so bili pristopni še drugi seveda menj zanesljivi, nepisani viri, ustno poročilo, kakor pravi sam v predgovoru Glavarjevega životopisa. Ker je ta životopis natančnejši kakor Rechfeldov ter prinaša o Glavarji marsikatero zanimivo malenkost, ki jo v „Mittheilungen“ zastonj zasledujemo in ker vrhu tega tudi ne morejo vsi č. „Zvonovci“

dobiti Rechfeldovega spisa v roke, zato menimo ustreči, ako objavimo ves Stratilov popis Glavarjevega življenja.

O namenu vodečem ga pri sestavi pravi Stratil sam tako: „V tem, ko se lovimo za sentimentalnimi in groteskimi značaji, v tem, ko nanaklanjamo svojo pozornost, celó svoje občudovanje le junaškim državnikom in onim solncem prve vrste, ki se blesté le od daleč in s posojenim žarom, v bližini pak so temna trupla, odide marsikak lep in pravi, skromni človeški značaj iz resničnega, treznega življenja neopazovan mimo nas ter se žalibog spet hitro pozabi. Mnogikrat se reče še o njem malomarno: „utegnil je biti pošten mož“ — in brezsrčni ga prepuščamo pozabljivosti. Kako in zakaj pak je bil pošten mož, zato se ne briga nihče.“

V mojih očeh je to kraja, ukradena človeštvu.

Dolžnost vsacega poštenjaka je kaj tacega, kolikor je moči, za-
brani, in pisatelj tega životopisa izpolnjuje le svojo dolžnost po svojih
slabih močeh, če ponuja préprost in nič olepšavan životopis Petra Pavla
Glavarja.

I.

Glavarjevo življenje.

Necega poletnega dné l. 1721. opravljal je ravno župnik šempe-
terske Koménde pri Kamniku jutranjo svojo molitev, ko začuje zunaj
pred vrati svojimi vekanje in ječanje malega otroka. Misléč, da ga je
prišla kaka beračica že tako zarano prosit ubogaime, poišče mal dar
ter odpre vrata, da jo odpravi, toda glej — pred durmi je ležalo kacih
šest tednov staro dete, povito v slabe plenice. Moralo se je ravnokar
vzbuditi ter je vekaje vabilo svojega váruha k sebi. Toda le-tega ni
bilo nikjer.

Kaj naj li to pomenja? Gospod župnik, ugledavši dete, brž pokliče
cerkovnika, češ, morebiti ta vé, odkod je otroče. A tudi le-ta ni védel
ničesa, videl ni nikogar, ki bi bil utegnil otroka tu sem položiti. Sicer
je šel po vasi pozvedovat po neusmiljenem človeku, a nihče mu ni védel
poročiti kaj o njem.

Da je bil gospod župnik v veliki zadregi, mislimo si lahko. In
kako bi ne bil! Kaj naj počne z detetom? In vrhu tega — saj zlobni
jeziki ne mirujejo nikoli.

„Kaj početi z otrokom“, povpraševali so se župnik, cerkovnik,
cerkovnikova žena in župnikova kuharica. „Čegavo je li to dete?“ ugi-
bali so sem in tja. Sumničili so to in ono mater, tega in onega očeta,
konec vsega posvetovanja so pak morali vendar priznati, da niso te
zamotane stvari kar nič razjasnili. Sreča za gospoda župnika, da sta

bili ženski pri njem, sicer bi moral najdenca sam pestovati, ker dreti se je jel tako odločno, da ga je morala kuharica vzeti y naročaj ter z uječkanjem tešiti njegovo kričanje, kar pri tem zapazi med pleniciami kos zganenega papirja. Oj, list bode razjasnil morebiti vse! Hlastno ga razgrne gospod župnik, toda obraz se mu ne zvedri nič, kajti na listu ni bilo zapisanega ničesa družega nego: „Krščen je za Petra Pavla“.

Čmeren in molčeč hodi gospod župnik po sobi gori in doli ter stopi pred trojico, utopljeno v globoko premišljevanje: No, kaj počnemo li z njim?

Tu šine cerkovniku rešilna misel v glavo. „Ej, veste kaj gospod?“ pravi, „tukaj otroka ne morete obdržati, ali ravno mi prihaja na misel, da je Jerasovski umrl včeraj še dojen otrok, nji ga dajte v izrejo. Seveda bode treba zanj kaj plačevati, a ko doraste, pomaga si na svetu že sam dalje. Pastiroval bo in pozneje si s hlapčevanjem služil svoj kruh.“

To je bil dober svet.

„Res je! Pravo ste pogodili!“ pravi gospod župnik. „Vi, cerkovnik, skočite takoj po Jerasovko, naj pride semkaj. Rad bi to šmentano stvar kar najhitreje spravil v red.“

S tem se je končalo posvetovanje.

Jerasovka je prišla kmalu s svojim možem v župnijo, ter sprejela malega Glavarja. Sicer Jerasovi niso bili bogati, vendar so prevzeli radi otroka v rejo, kjer je čvrsto in krepko rasel.

Imeli so pa Jerasovi (pisali so se za Basaje) sicer še dvoje svojih otrok, jednega fantiča Jarneja in jedno hčer. Ko je imel Jarnej deset let, poslal ga je oče v Ljubljano v šolo, Petru pa je izročil skrb za jedino kravico, ki je bila pri hiši. A ko je prihajal Jarnej o počitnicah z lepimi knjigami domov, in čul Peter iz njih toliko nepričakovano novega, o čemer se mu niti senjalo ni, polastila se ga je silna želja po učenji. O pričetku novega šolskega leta je hotel Peter po vsi sili iti z Jarnejem v Ljubljano v šolo, a Basaj mu je razložil, da je to nemožno, ker si more komaj toliko od ust pritrpati, da pošilja Jarneja v ljubljanske šole. Jarnej je odšel, ukaželjni in po učenji in vedah tako koperneči Peter pa je moral ostati doma ter goniti kravico na pašo. Za rejenčka seveda ni bilo potrebnega denarja. Milo je Peter jokal o Jarnejevem odhodu, navezal kravici vrvico okoli róg in jo odgnal na pašo, kjer je prejokal marsikatero uro. Ves pobit in molčeč jo je priganjal še le v poznem mraku domov in stiskal se tih in žalosten v kak teman kotiček v hiši; celó jesti se mu ni ljubilo. Toda srečna mladost pozabi kmalu svoje toge in svojih želj in čez nekoliko dni je postal zopet

prejšnji veseli Peter. Vendar se njegova velika ukaželjnost tudi s časoma ni dala popolnoma udušiti. Vselej, kadar je Jarnej prihajal domov, vnela se je Petru po šolah koperneča duša in kadar je Jarnej, ne posebno prijatelj šole in učenja, po končanih počitnicah poiskal zopet svoje po vseh kotih razmetane knjige in jih godrnjaje zvezaval v culico, povrnila se je Petru stara tožnost. Čmeren je odhajal Jarnej, a kaj bi bil Peter dal, da je smel mesto njega iti v Ljubljano! Po več dni sta imela Jerasova, ki jima je bil Peter sicer zelo priljubljen, svoje križe in težave ž njim in po več dni je preteklo, predno je gnal Peter kravico zopet brez solzá v očeh na pašo.

Tako sta minuli dve leti. Ko pak se je necega dne Jarnej zopet odpravljal od doma in je Peter zopet tarnal in moledoval, naj ga vendar za božjo voljo pusté z Jarnejem, vsrči se Basaj, gre h gospodu župniku ter mu opiše fantovo ukaželjnost; fant moleduje, pravi, da ga že več prestajati ni. Rad bi ga poslal v šolo, dejal je Basaj, ker se mu fantič smili, a popolnoma vzdržavati ga ne more; nekoliko pa bi vendar pripomogel, ako bi gospod župnik hoteli za dečka kaj storiti; dal bi ga študirat, bodi si, kakor si bodi. „Peter ima debelo glavo, dobro se bo učil,“ modroval je kmetski psiholog.

Gospod župnik, katerega je deček že sicer stal marsikak nepotreben krajcar, ustavljal se je nekoliko časa, a dobrosrčni mož se je dal napósled vendar omečiti ter je obljubil, da hoče že nekoliko pripomoči. Sicer pak troški tudi niso bili Bog si ga vedi kako veliki, ker takrat so se potrebščine dijakov plačevale še „in natura“.

Peter o tem seveda ni ničesa zvedel. A zadnji večer, ko je čmerni Jarnej zbiral zopet svoje knjige, Peter pak se vlačil kakor megla iz jednega kota v drug, zine Basaj pred večerjo prav lakonično: „No, Peter, pripravi se; šel boš z Jarnejem v Ljubljano v šolo!“

Peter pogleda Basaja sprva kaj debelo, češ, da se reditelj njegov šali ž njim in njegovo žalostjo, saj je vendar tri dolga leta moledoval zastonj in sedaj naj bi hipno obšla Basaja ta misel? Niti jedenkrat in z najmanjšo besedo ni mu dal upanja, da bode prišel kdaj v ljubljanske ali sploh kake šole in sedaj naj bi postal kar na jedenkrat teh mislij? To bi bila res strela z jasnega!

Ko pak se mu je zatrdilo, da je resnica, da so gospod župnik sami zato, in da bodo tudi pripomogli, če bi kaj primanjalo, začne fant razgrajati in dirjati po sobi, kakor bi se mu bili možgani zmešali in mogočen tok solzá se mu udere po veselem lici.

Da mu ta večer zopet večerja ni šla v slast, kdo bi ne verjel tega rad? Srce mu je bilo prepolno, in ker ni imel družega, komur bi

oznanjeval svojo veliko srečo, tekel je v hlev ter si olajšal pri svoji kravici prepolno srcé; na njen vrat naslonen se je izjokal.

Kako bi bil mogel li spati to noč? Zatisnil ni niti očesa in predno se je zdanilo, tekel je na pašo, da se poslovil od krajev, kjer se je s svojimi vročimi željami tolikrat potikal žalosten. Še jedenkrat je pretaknil vse kote, obšel vsak grmič, na vsak priljubljen mu prostorček je sédel še jedenkrat, in se poslovil od kraja detinskih svojih let. Težko je pričakoval trenutka, kdaj bode odrinil z Basarjevim očetom iz Koménde. Poslovil se je od svojega dobrotnika gospoda župnika, od sosedov in znancev ter skočil na voz, prej pak še jedenkrat pogladil kravico, ki jo je gonil tolikokrat na pašo, in ki je tolikrat z napetimi ušesi pogledovala proti njemu, kadar ga je žalost premagovala in se je spustil na paši v glasen jok.

Kdo je bil srečnejši, kakor Peter? — Imel je deset let. V Ljubljani je Peter stanoval z Jarnejem v istem stanovanji. V šoli vpisali so ga za Petra Jerasa, kakor se je reklo pri hiši, kjer so ga vzgojili. Za javno šolo seveda še ni bil takoj sposoben, ker manjkalo mu je elementarnega znanja; sicer ga je poučeval v branji in pisanji stari Basaj, a kmet tedanjih časov — saj sam ni dosti znal. Iz te zadrege mu je pomagal dijak višjih razredov, Matija Kolóvratar; v nekaterih mesecih se je priučila bistra glavica Petrova vsega, česar mu je manjkalo in konec prvega tečaja se je vračal z izvrstnim spričevalom vesel domóv na počitnice k svojim rediteljem v Koméndo. Z enakim vspehou je dovršil drugi in tretji razred tedanje šestrazredne jezuitske gimnazije.

V tem pak je Jarnej Basaj že dovršil gimnazijo in stopiti bi mu bilo v logiko, kar bi bil lahko storil v Ljubljani. A ker te šole med dijaki in občinstvom niso bile na posebno dobrem glasu, odšel je v Gradec, o katerem je šla takrat med Kranjci govorica: Kdor v nemški Gradec gré, ta kaj o svetu vé. Ljubljanska gimnazija takrat še ni bila na tako dobrem glasu, kakor sedaj.

A ta govorica vplivala je tudi na našega Petra Glavarja rekše Petra Jerasa. Jarnej je odšel in Peter — ta naj bi ostal v Ljubljani, kjer so studenci vede tekli mnogo borneje! Odslé ga ni imel več mirnega trenutka in ugibal je, kako bi jo mogel mahiniti iz Ljubljane v Gradec. Kdo bi ga tam podpiral? Saj je bil celó do dobra prepričan, da mu za to pot niti stari Basaj niti gospod župnik ne bosta dala privoljenja. Sklenil je torej brez njijine vednosti oditi v Gradec. Gramatiko, tretji razred tedanje gimnazije dovršivši, prosil je svojega izpovednika in učitelja, necega jezuita, ki so imeli takrat gimnazijo v svojih rokah, naj mu preskrbi ne le spričevala, ampak tudi priporočilna pisma za

Gradec, da bi dobival v ondrotnem jezuitskem samostanu opoldne hrano kakor drugi dijaki, kar mu je pater, poznajoč njegove zmožnosti in njegovo pridnost storil iz srca rad. O svojem sklepu ni maral sicer nikomur ničesa razodeti in poln najlepšega upanja je šel domov na počitnice v Komêndo, kjer mu je podaril gospod župnik za njegova izvrstna spričevala dve srebrnici po 17 krajcarjev.

Ta dar sicer jako skopega župnika je smatral Peter više, nego je bil istinito vreden; bil mu je obetovalna priča dobrih uspehov za prihodnje. Ko minejo počitnice, odide zopet v šolo, ali na mesto proti Ljubljani, udari jo s svojo culico in z hlebom kruha pod pazuo proti Gradcu, ne da bi o tem povedal kaj župniku ali staremu Basaju. Odšel je peš v Gradec, a nevajenega tako dolge poti, popusté ga kmalu moči, zlasti ker je bilo jesensko vreme ves čas deževno. K sreči je bilo takrat po cesti vse polno voznikov in le-ti ga odvedó v Gradec, kamor je dospel truden, lačen in do kože premočen.

Gradec! Da so tako velikanska mesta v resnici na svetu, ne bil bi pričakoval Peter nikoli vkljub vsemu svojemu geografičnemu znanju. Mesta ga je bilo groza, in dasi se je že mračilo, vendar se ni drznil kakega, zarad deževnega vremena urno mimo sebe hitečega Gračana povprašati, kam naj se zasuče, da dospe do jezuitskega samostana.

A sila kola lomi! Napósled se vendar osrči, in povpraša necega že priletnega Gradčana, kje je jezuitski samostan. „Ljubi prijatelj!“ pravi mu le-ta „jezuitski samostan je v jezuitskih ulicah,“ ter gré počasi svojo pot, ne zmeneč se dalje za štirinajstletnega dijaka.

„To so pač zeló neusmiljeni ljudje!“ misli si revše in ker se ne upa vprašati še kacega drugega človeka za pot, stopi pod napuš neke strehe: Na previdnost božjo je zidal mnogo, a le-ta ga je zapustila, kakor se mu je zdelo, do dobra. Kar stopi k njemu neki žid, ki je imel na vsaki roki po dva, vsaj na videz nova klobuka; na vse mnoge načine se je trudil ubraniti jih dežja, pokrivajoč jih s svojo dolgo, a vendar še prekratko suknjo. Ugledavši Petra, pokritega s precéj ponošenim in do dobra premočenim klobukom, povpraša ga, če ne bi mu li hótél odkupiti kak klobuk ali vsaj zamenjati. „O seveda, prav rad,“ pravi Peter, „a nimam več kakor dve srebrnici po 17 krajcarjev v žepu.“ Klobuki so mu jako ugajali in žal mu je bilo, da je jedno srebrnico, ki mu jo je bil podaril stari Basaj že davno tega, po poti zapravil. Toda usmiljeni žid mu pravi: „Naj velja, daj mi svoje novce in svoj stari klobuk, jaz pak ti dam novega, ker se mi smiliš, ubogi fantiček.“

Sila vesel seže Peter z jedno roko v žep z drugo po svojem klobuku, in ponudi dobrosrčnemu človeku vso imovino svojo ter hvali še

previdnost božjo, ki se mu je tako hitro zopet povrnila. Novega klobuka veseleč se pozabi vse, dež, žida in jezuitskih ulic, v katerih naj bi bil samostan jezuitski. Nevedoč, kaj naj počne, caplja v vedno večjem dežji po velikih ulicah dalje trdno upaje, da bode našel sam ulice in samostan, kar se mu začno kraji novega klobuka počasi pomikati na ušesa, in naposled celó čez ušesa doli na rame; le oglavje mu je ostalo še na glavi. Žid ga je osleparil prav židovski. Petrov stari, dasi tudi ne več lepi klobuk je bil vendar le boljši, kakor ta židovski pobarvani in s prilepljenimi kraji. Z kacim veseljem se je pogajal z židom na videz tako človekoljubnim — in opeharil ga je tako! Ta izkušnja je bila za nepopačenega fantiča tako bridka, da se mu je udril vroč tok solzá po licih.

Jokajočega doide dobro opravljen dijak, ki ga dobrosrčno povpraša, zakaj se joka. Peter mu uzroka ni hotel povedati, le-ta izkušnja ga je bolela preveč, ter ga samó vprašal po poti v jezuitski samostan. Ker je bil dijak slučajno tudi sam tjakaj namenjen, ponudi se mu za kažipota.

Molčé gresta svoj pot; ko dijak opazi, da gre Peter ves čas odkrit poleg njega, ugaja mu sicer velika uljudnost nepoznanega dečka, a naposled ga prične vest vendar le peči, da hodi fantič o mrzlem jesenskem dežji gologlav poleg njega. Reče mu torej naj se pokrije in še le sedaj mu razloži Peter, kako neusmiljeno ga je opeharil žid.

Med tem pogovorom prideta do jezuitskega samostana, kjer oddá Peter samostanskemu predstojniku priporočilni list iz Ljubljane. Pater ga čita tiho zase, ter poškilí časih čez pismo po Petru, tresočem se od mraza in strahú, naposled pak mu, list prečitavši, reče, naj se ne bojí preveč, vse se bo dobro zvršilo, ako se bode le pridno učil; jutri naj le pride takoj v šolo in opoldne pred samostanska vrata, kjer se dijakom deli juha. Dijaku pak, ki je Petra privedel v samostan, ukaže, naj ga spremi k Jarneju Basaju, ki je poučeval takrat otroke necega bogatega trgovca in bil v njegovi hiši z vsem preskrbljen. Ta naj mu poišče kakega stanovanja.

Do srca ginen poljubi Peter patru roko. Zdajci so bile pozabljene vse doslé prebite težave in še židovska sleparija. Njegov vodnik ga je peljal tudi takoj k Jarneju Basaju, njegovemu ljubljnemu popolubratu — vsaj Peter je še mislil, da je. A kupica Petrovih bridkih izkušenj za ta dan še ni bila polna. Petra ugledavši, zlasti pak, ko mu je ta jel popolnoma odkritosrčno pripovedovati, kako jo je popihal iz Koménde brez védnosti župnikove in Basajeve, zgrabi Jarneja tolika jeza, da prične po ubozem Petru neusmiljeno udrihati. Ko se njegova jeza nekoliko unese, začne mu pridigovati, kako pregreho je storil, da se je svojim

dobrotnikom tako po tihotapsko ukradl. Peter sprejme oboje z jednako udanostjo, tepenje in pridigo, ter posluša Jarneja, kakor otrok svojo mater, ki mu očita njegove budalosti, ker ni si skoraj mogel misliti, da bi ga smel Jarnej sploh drugače sprejeti. Napósled je pak Jarnej vendar le jel premišljevat, kaj naj počne. Ker je bil Peter že tu, in ker se je zatekel k njemu, zapoditi ga vendar ni mogel domóv. Poišče mu dijaškega stanovanja ter plača zanj takoj za vse leto. Na obed pak je hodil Peter opoludne pred samostanska vrata, kjer se je dijakom delila juha.

Sicer je Peter prebíl mnogo, a svoj namen je vendar le dosegel. Stopil je v četrto šolo in se odlikoval pred vsemi drugimi učenci. Bil je ljubljeneec vseh svojih učiteljev, ki so mu preskrbeli že takoj drugo leto jako lepo službo pri necem bogatem možu, kjer je poučeval za dobro plačilo njegova dva sinova. Preskrbljen ni bil samó z vsem potrebnim, ampak zaslužil si je vrhu tega še toliko, da se je mogel čedno oblačiti in si nakupiti potrebnih šolskih pomočkov.

V najboljših razmerah živeč je dorastel dvajset let in dobil kot prihodnji duhovnik že prve štiri blagoslove. Od Jarneja Basaja ni potreboval nikake podpore več.

Sicer pak tega že davno ni bilo več v Gradci. Že drugo leto potem, ko je prišel Peter v Gradec, popustil je mesto, obesil učenje na kol ter jo potegnil necega dné z nekim skozi Gradec potujočim hrvaškim polkom. Veselja za učenje že prej ni imel velicega. Sedaj bi mu bil pač tudi Peter lahko očital, kako urno je storil svoj sklep, mnogo urnejše kakor Petér, komur je njegovo ukrepanje ukradlo pač marsikako noč.

A predno sta se poslovila, moral je Peter vprašati Jarneja še nekaj, povprašati ga po najvažnejšem slučaju svojega življenja, po svojem rojstvu. Odkar se je zavedal, preganjale so ga te misli. Da ni Jarnejev pravi brat, in morebiti celó po polubrat ne, spoznal je dosti zarana. Sicer so ga vzgojevali Basajevi prav prijazno, a bistri deček je vendar kmalu čutil, da drugače kakor Jarneja in mnogo menj pristrčno in ljubeznivo. S celó neusmiljenimi rokami pak so rili v Ljubljani po njegovi rani, kjer so ga razposajeni dečaki vrstniki nazivali s priimki, s kakršnimi brezsrčni ljudje zmerjajo nezakonske otroke. Srce bi mu bilo takrat počilo od žalosti. Imel ni ničesar, bil je ubog, da se je samemu sebi smilil, toda naj bi mu Bog dal vsaj to, kar dá sicer skoraj vsacemu človeku, prave roditelje, a Peter še teh ni imel. Kdo mu je bil oče, kdo mati?

Vsaj to je hotel torej Peter dognati, predno bi se poslovil od Jarneja za dolgo, morebiti celó za vselej. A tudi Jarnej mu ni védel drugega povedati, kakor da so ga necega lepega poletnega dné pred dvajsetimi leti našli gospod župnik pred pragom svojim. Niti Basaj ni njegov

oče, niti Basajka mati njegova. To je bil za Peter jako hud udarec ; dosedaj je menil, da pozna vsaj jednega roditeljev svojih, a ta izpoved mu je odvzela oba. Ljubljanski fantalini so torej vendar pravo trdili, bil je torej res nezakonski otrok.

Sicer pak mu Jarnej svetuje, naj pozvé o svojem rojstvu kaj pri komêndskem župniku, ta mu bode utegnil morebiti kaj natančnejšega povédati.

Tako se ločita prijatelja.

Peter sklene, ko dovrši svoje študije, oditi takoj v Komêndo, kar bi bil moral skoraj že sicer storiti. Dokončal je vse bogoslovne študije in sicer — kar se nam pač čudno zdí — ne da bi ga bil kdaj vprašal kdo po rojstvenem listu. Ves čas njegovega učenja v Ljubljani in v Gradcu vpisovali so ga po hišnem priimku za Petra Pavla Jerasa. A sedaj, ko naj bi ga posvetili za duhovnika, povprašali so ga vendar po njem. Jezuiti so mu dali sicer najizvrstnejša šolska spričevala, hvalili ga zavoljo njegove velike nadarjenosti, toda v duhovnika ga po cerkvenih postavah niso smeli posvetiti, dokler ne dokaže svojega zakonskega rodú z rojstvenim listom. Tudi Jezuiti mu svetujejo, naj gré v Komêndo k ondotnemu še živečemu župniku, morebiti utegne le-tá razjasniti temó, ki objema rojstvo njegovo.

Tudi to ga je moralo doleteti. In sicer o času, ko je bil že blizu tega, da se mu izpolnijo najvročejše želje njegove. Mnogim v jednacijah razmerah nahajajočim se ljudem je utrpnilo srce po tacihi bridkih izkušnjah popolnoma, zaprlo se je svetu in vsemu človeštvu, toda Petrov železni in blagi značaj je vedel prebiti tudi ta udarec. Sicer užaljen, vendar gledé svojega upanja niti najmenj dvoječ, odide takoj l. 1743. zopet peš v Komêndo h gospodu župniku.

Že osiveli starček se je močno začudil, ko se mu predstavi mladi klerik, o katerem ni zvedel niti besedice, odkar jo je tako po tihotapsko potegnil v Gradec, zarad česar ga je mogel še le sedaj okarati. Sicer pak ga je prijazno vzprejel in mu dejal, naj se okrepcá in odpočije pri njem. Drug dan mu razloži Peter, čemu je prišel. Župnik ga pelje v svojo sobico, kjer mu prične pripovedovati o rojstvu njegovem.

(Dalje prihodnjič.)

Osèhlo cvetje.

VII.

Lepota vsa, ki gledam jo pri tebi,
Razcvita srečnejšemu se od mene,
A ni je ure skoraj zamujene,
Da jaz te v duhu bi ne želel k sebi.

Veléval strogo srcu sem: iznebi
Željé se nične, dôkler kál ti žene,
Pri nji ne najdeš sreče si nobene,
Zatorej upe še mladé zagrebi.

Ubogati srcé je res hotelo,
Da izpolnuje trinoško povelje,
Bolesti naj ognjene bi trpelo.

A môči ni zatreti kopernenja,
In v prslih mi ljubečih vroče želje,
Ki jedro meni sreče je življenja.

VIII.

Ponosna rast in mikalna lepota,
Očesci, ljubeznivi zvezdi moji,
Sladkôst poljubov čara v družbi tvoji,
Nad prah vzvišuje tvoja me čistota.

Kadàr objemlje dušo mi temota,
Pogledaš me samó v miloti svoji,
In divji so končani dušni boji,
Pozabljená življenja vsa grenkota.

Kar dobrega li v meni, kar hvalilo
Kedaj se kodi, oj, golobče zvesto,
Blagosti vse je tvoje to zasluga.

Znam, da je blizu mi pokoja mesto,
A dôkler mene srčno ti ljubilo,
Ne zmoti duše moje ženska druga.

Jos. Cimperman.

Zlatár.

Balada.

Ydelávnici kuje umetni zlatár
Z marljivo in vajeno roko:
„Oj, nehaj, oj, nehaj, ti spretni zlatár,
Boš prstan kovál za poroko!“

„Zlatár si umeten, si číslan povsod
A číslana bolj je — Alenka!
Ní deklice lepše ní tu ní drugod,
In jutri bo moja mladenka!“

„Od čístege zlata ti prstan mi skúj,
Za juteršnjo slavnost prekrasno,
In prej ne odnehaj, in prej ne mirúj,
Da svétíl kot solnce bo jasno!“

S trepetom to čúje umetni zlatár
In sólza okó mu porósi:

„Oj, delaj, oj, delaj ti spretni zlatár,
Umeten in číslan takó si!“

„In ker si umeten, pa v prstan mi vkúj
Ljubezen in sreče obilo,
In nič ne odnehaj, in nič ne mirúj,
Obilno ti dal bom plačilo!“ — —

„Jaz prstan skováł bom, kot solnce svetál
Za juteršnjo tvojo poroko,
Oh, vánj pa ljubezen bom s v ojo vkováł
In žalost vkováł bom globoko.“

„Spomine vánj dahníl bom spretni zlatár
In taka govoril bom slova:
Pozabljén, izdan je umetni zlatár,
Izdana ljubezen njegova!“

Anton Funtek.

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

IV.

Kak hrup je bila zagnala nekda — in tega ni še tako dolgo — homejopatija! Slavila se je in proglašala za jedino pravo, jedino zveličalno zdravilno metodo. Sedaj sta potihnila hrup in slava, potihnil je tudi prepir, ki se je bil vnel za to novo iznajdbo. Izproži govor o nji z učenja om strokovnjakom, na smeh se ti bode držal, resno besedo težko da izpraviš iz njega. Načela njena niso obveljala, in ž njimi je pala stavba, ki je bila nánje zgrajena. In vendar, kdo more tajiti, da se je zdravstveno znanstvo mnogo učilo od homejopatije! Dà, posnelo je iz nje, kar je imela zares dobrega in zdravega v sebi, in tega ni malo. Da se zdaj drugače, pametneje ravna z obolnimi in tudi z zdravimi telesi, to je tudi homejopatije nesmrtna zasluga!

Rekli smo, da „naturalističnega“ romana, ki se nam proglašá za jedino pravi, ne moremo odobravati in ne smemo. Ne samó to, vsak pošten in razumen človek mora ga smatrati za pravo nesrečo, za pravo mednarodno kugo, katera pretí, ako se razširi, razjesti in uničiti vso zdravo nravnost. In vendar, kakor se je zdravništvo učilo od homejopatije, tako se moremo in moramo učiti tudi od naturalističnega romana. Kar je dobro, vzemimo in osvojimo si, naj se najde kjerkoli. Dà, velik napredek je naturalistično leposlovje, najprej kar se tiče snoví. Večkrat se je že tožilo, da bode skoraj konec vsega pesništva, vsega leposlovja, češ, saj je že vse povedano, vse opisano in opéto. Pisatelji stikajo gradiva potrebni, po zaprašenih knjigah, veseli, če iztaknejo kak nov „motiv“, kakor kokoš, ki izbrska zrno iz smetišča. Tak mož v svoji potrebi se mi zdi kakor rokodelec, kovač: poleg nákovala stoji, krepko kládivo in klešče ima, pridno sopiha mu meh in ogljije se žari z višnjevim plamenom na ognjišči. Delal bi rad, surovine nima, železa! Jaz se ne morem prečuditi takemu pisatelju, povsod išče gradiva, samó tam ne, kjer ga je vse polno, na izbiro, najboljšega, najmnogovrstnejšega gradiva, toliko, da ga ne zmore in zdela najspretnější in najpridnejši pisatelj vse svoje žive dni. Daleč okrog išče, kar je blizu njega, kar je nekoliko tudi v njem. Ne konec, začetek stoprav je sedaj pravega leposlovja, prave poezije. Kar je bilo do sedaj samó neki „poboljšek“ po kosili, to bodi nam po sedaj prava, tečna hrana; kar je bilo prej samó neka višja zabava, neko plemenitejše kratkočasje, to bodi nam v pri-

hodnje najkrepkejšo pospešilo duševne in telesne blaginje. Leposlovje, to je moja vera in upanje moje; združi se z véro in šolo v mogočno trojico na poučevanje, izobraževanje in odgojevanje človeškega róda!

Odiseja, Goethejeva lirika, Hamlet in Faust, kdo bi mogel prece-niti in prehvaliti té veličastne umotvore, té prekrasno blesteče bisere v sijajni kroni, katera diči ponosno čelo človeštvu! Velik je njih vpliv na duševni razvoj in napredek človeški; brez njih si še prav misliti ne moremo sedanje omike; večna bode torej njih slava. Ali, drugi časi, druge potrebe, druge pesniške oblike! Cvet nas je razveseljeval spomladi, sadú hočemo od jeseni. Ali smo bili nespametni, ko smo bili cvéta veselí? Nespametni tudi nismo sedaj, ko iščemo sadú po drevesi.

Resno, težavno je življenje; zapleteno je in čedalje bolj se zapleta. Samó puhla glava in plitva duša, ki ima prostora v sebi samó za tisto, kar se njé tiče, more zadovoljna biti in misliti, da je vse dobro, tako kakor je, na svetu. Komur je živeti samó hoditi „s trebuhom za kruhom“, bode se ve da srečnega se čutil, če si je le dobro napolnil poglavitni tá del svojega telesa, in če ga poleg tega zob ne boli, ali mu kaj dru-zega ne dela nadleže. Kdor pa je zares človek, vreden tega imena, človek v tistem pomenu, kateri nas stavi v nasprotje z živaljo, njemu ni moči, ako bi prav hotel, misliti samó náse; on se čuti, da je ud velike družine, velikega telesa ud; in kar zadeva to družino, to teló, čuti, bodi žalostno ali veselo, tudi on. Ta čut pa, to prepričanje in spoznanje, širi se in raste od dné do dné, razprostira se in ukoreninja v vedno širših krogih. Če je kaj na svetu, kar mora tolažiti ljudoljuba, tolažljiva je gotovo ta prikazen. Ona mu kaže, da človeštvo res napre-duje, če tudi časi po kaj čudnih potih in ovinkih.

Dá, človeštvo napreduje, naj rekó kar hočejo črnogledci; ali to napredovanje je težavno, truda polno in trpljenja. Sósebnó pa je táko v sedanjem času. Če se smé to napredovanje primerjati z vožnjo, vidi se mi, kakor da smo s težko obloženim vozom po strmém klanci do-speli do posebno nevarnega kraja, kjer se je bati, da se voz ne zvrne, ali pa zdriči, kdo vé kako daleč nazaj! Tu mora torej pomagati, kdor more, da se težava premaga z združenimi močmi. Vsak pomoček je tu dober, samó da je vspešen.

Mogoče, da se motim, vendar jaz sem za trdno prepričan, da ima tu zlasti leposlovje preimenitno nalogo, kar se je do sedaj vse premalo spo-znavalo. Vsaj poskusiti bi bilo potreba! Umetnost, pravijo, nima zunaj sebe smotra in namena. Tudi jaz sem nekdaj pojezijo imenoval visoko gospo, ki ne more nikomur služiti. Ali sem se zdaj premislil? Ko bi se bil, ne bi me bilo sram naravnost povedati, da sem prišel o ti stvari

do drugega, boljšega spoznanja, poleg znane besede „dies diem docet“. Toda, ko bi bil res nekoliko izpremenil svoje mnenje o smotru in namenu umetnosti, poezije, bistvena ni ta izpremena. Navedena beseda meri na tisto ukovito, didaktično poezijo, katere res ne moremo smatrati za pravo. Kako se orje in seje, tudi kako se zvezde premičejo po nebu, tega ne uči poezija, v tako službo je siliti ne smemo. Ali neka služba je, za katero tudi ona ni preimenitna in pregosposka; sveta in visoka je ta služba, ona ne ponižuje nikogar, še povišuje in posvečuje slehernega, kdor se ji je posvetil. Pospesevati razvoj človeškega róda, dvigati ga iz prahu, čistiti in blažiti mu srce ter tako približavati ga visokemu smotru, za kateri je ustvarjen; ali ni to sveta, vzvišena, prava božja služba? Dà, božja služba, pravim. Kdor prav izobražuje človeka, ali on ne služi Bogu, ki je človeka naredil po svoji podobi?

V to službo, človeštvu v službo, stopi zanaprej leposlovje. S tem vzvišenim namenom strinjaj se vse, kar nam pride iz peresa, in če mu kaj ne more že služiti neposrednje, nasprotovati vsaj mu ne smé nikdar in nikoli! Kdor nasproti dela temu načelu, kdor s svojimi spisi pohujšuje in v blato ponižuje svoje brate, kdor jim vzbuja, neguje in pase živalska nagnenja, podle strasti, zakaj ne zadene takega človeka javno zaničevanje, zakaj se mu ne užge sramotno znamenje na nesramno čelo? Moža, ki je hlebec kruha ukrál, da ga prinese stradajočim otročičem domóv, zapiramo, zaničujemo, ne puščamo ga v svojo družčino; človek, kateri s kužnimi svojimi spisi kvári, izpodkopáva duševno in ž njim tudi telesno zdravje prebivalstvu, nosi po konci glavo med nami, bogastvo je često delež njegov ter čast in slava po vrhu! Jedila in pijače na prodaj daje preiskovati država, knjige polne strupa in kuge naj se prodajajo prosto in svobodno neskrbnemu ljudstvu? Ne samó za telesno, tudi za duševno zdravje dolžna je skrbeti država, če že za drugo ne, za to, ker, ako ne postavi jezu razširjajočemu se pohujšanju, skoraj ne bode dobivala več sposobnih — novakov! Toda, tu sem se dotaknil preimenitnega predmeta, ki je vreden posebne svoje razprave.

Rekel sem, da se učimo od naturalistov, kar se tiče vsebine, od naturalistov, katerim veliki prórok je mož, kakor smo videli, v spisih svojih ves nemoralen. Tu se pa hudujem zoper nemoralnost, kako se to ujema? Dobro se ujema. Naturalisti so prav spoznali, da je treba v leposlovji popustiti stara in kreniti na nova pota. Svoj čas sta imela klasicizem in romanticizem, a ta čas je minil. Čas je tudi minil tisti ovčarski in sentimentalni poeziji, zgodovinskemu romanu in sélski povesti; čas bode tudi skoraj minil tisti starinski poeziji, ki se ima še zdaj tako v čislih pri Nemcih. Same igrače, bolj ali menj prijetne igrače!

Sedanji čas zahteva resnega leposlovja, kateremu vsebina bodi življenje, pravo, resnično življenje po vsi svoji višini in nižini, po svoji dolžavi in širjavi. Središče leposlovju bodi človek, vse človeštvo, ne samó pešica tistih izvoljenih, kateri so bili do zdaj sami vse; družba, država, človeštvo! Čas je, da se leposlovje podemokrati! (Žal, da nimam tu primerne slovenske besede!) V leposlovju ne bodi, nekako tako, kakor je na Dunaji prvi dan meseca maja. Ta dan tišči vse v „Prater“, gledat svit in bleščobo bogastva, ki se tu razgrinja in šopiri: pozlačene vozove z iskrimi konji, ponosne jahače, lepe ženske v novih pomladanskih kriilih; s kratka, vso posvetno krasoto in ničemnurnost. In ko se je nazival in nagledal, vrne se dobrovoljček s seboj in s svetom zadovoljen domóv, povečerja, kar ima, če je tudi samó v „oblicah krompir“, ter se napósled zarije v perje ali slamo. Plitvoglavček ne pomisli, ali pa tudi mar mu ni, da je bil samó za „statista“, za „stafažo“ elegantnemu svetu, ki si posnema z véliko žlico smetano z mleka v življenji.

Vse človeštvo naj obseza pisatelj, sósebnó pa siromake in težake, njé, ki se težko obloženi in otovorjeni sključeni ubijajo po svetu in mnogikrat opešajo ter se zgrudijo pod neusmiljenim bremenom. On govóri z nebeškim učeníkom: Pridite k meni vsi, kateri ste trudni in obloženi! Kaj bi se poganjal in si glavo ubijal za „tiste gori“; oni že sami záse skrbé, da se jim nikjer in nikoli pravica ne krati in prostor! Ali naj nas zanima samó to, kar se godí med pozlačenimi stenami na gladkem parketu? Bodimo vendar nekoliko moški in ne ponujajmo se sami za strežaje gospódi! Ali ne imej pošten človek res druge skrbi, nego življenje tistih gospódičev mladih in starih, ki imajo samó jedno misel, samó jedno skrb, da jim ne bo ušla kaka slast, katero je človeku užiti móči! Ali nam že ne presedajo tiste „nerazumljene“ ženske, ki nimajo družega opravka, nego oblačiti se in preoblečevati, ter „zakon lomijo“ iz zgolj preširnosti in dolzega časa! Táko žensko bi človek kar prijel za lase, kakor angelj proroka Habakuka, ter nesel jo in postavil v siromaštvo, kjer naj bi v potu svojega obraza pridobivala hrane sebi in svoji družini. In skoraj bi ji bil konec vseh srčnih in družih bolečin!

Morebiti bode tu potreba neke osebne opombe. Utegnilo bi se komu čudno zdeti, da jaz rad tako nekako bridko poudarjam vnebovpíjoče nasprotje med bogastvom in siromaštvom, med srečno manjšino, ki ima vsega do ostanka, in ogromno večino, ki nima najpotrebnejšega za silo. Hudo bi se motil in krivo bi me sodil, kdor bi mi tu podtikal kake osebne nagibe. Jaz nikogar pisano né gledam, naj se v mleki koplje in s petaki si naj zažiga tobak! Zadovoljen sem s tem, kar sem in imam, in družega ne želim, nego da naj mi Bog ohrani „ljubo zdravje“

ter mi ne pošlje kake posebne nesreče. Ali kdor živi dolgo časa v velikem mestu, kakor jaz, ter ima oko, da vidi, in srce, da čuti, kako more tak človek mirno gledati, toliko obilost z jedne strani, z druge toliko potrebe! Lepo se je reklo, da bodi dan danes vsak vladar maziljen s kapljo demokratskega olja, tako bi jaz tudi vsakemu pisatelju želel, da naj se navzame demokratskega duha, ne samó nekoliko, ves ga bodi poln! Ne samó nedelje in praznike življenja, tudi trde delavnike, in té še posebno, slikaj nam pisatelj.

Hvale vredni so torej naturalisti, da so popustivši vse tiste visoke in globoke „probleme“, in tiste zanimljive „uganke“, začeli razgrinjati in kazati nam življenje, kakoršno je v resnici sósebnó po svojih nižavah, tistih temnih nižavah, v katere je dosedaj le malokdaj posvetila pisateljeva svetilnica. Kdor nam hoče kazati, razlagati življenje, treba najprej, da ga sam pozná. Poznati pa more življenje samó, kdor ga je resno in vestno ogledával in preiskával. Čudno, prečudno! Zvezdam merimo pota po nebu, čase preiskujemo starodavne; preimenitno vprašanje med učenjaki je, kje je stala Homerjeva Troja, in kje je prala Navzikaa s svojimi tovarišicami; nobena stvar jim ni predrobna in premalostna, da bi je ne preiskavali z največjo bistroumnostjo in učenostjo. Gotovo, vse hvalevredna je taka vedoželjnost, ki ne gledé ni na desno, ni na levo, ima samó svoj predmet pred očmi; prehvaliti ne moremo móž, ki posvečujejo in žrtvujejo vse svoje življenje preiskavanju, katero jim ne obéta nikake materialne koristi, oni so tisti, ki so storili največ za razvoj in napredek človeštva. Ali meni se zdi, da stvarí vendar nismo začeli pri pravem konci. Godi se nam nekako tako, kakor se je godilo tistemu učenjaku, ki je ogledoval zvezde nebeske, a na zemlji videl ni jame pred seboj, dokler ni telebil vánjo. Začeti je treba, zdi se mi, najprej s potrebnim, potem s koristnim, a napósled stoprav z lepim, zanimljivim, znanja vrednim. Lepo je vedeti, koliko se je plačevalo pri starih Rimljanih v gostilni pri „kosmatem medvedu“ ob véliki cesti za večerjo in prenočišče, za konja in še za nekaj družega, gotovo; ali še imenitnejše, vidi se mi, bilo bi znati, koliko služi na teden ubogi tkalec severnočeški in kako živi, ali prav za prav, kako umira ob tem zaslužku. „Storiti je treba jedno, a ne puščati družega.“ Kar se je opuščalo in zanemarjalo toliko in toliko stoletij, to je storiti treba skoraj, in to se je v našem času tudi že začelo; Bog hotel, da bi ne bilo že prepozno! Resno pečati se s socijalnim vprašanjem, to je dan danes prva in najimenitnejša naloga vsakemu, kateri ima po svojem stanu priliko ali pa celó dolžnost zanimati se ali skrbeti za stvarí, katere sezajo čez njegove osebne koristi. Sósebnó pa, kdor čuti v sebi poklic, delati s peresom

za svoje rojake, za človeštvo, dolžan je opazovati, preučevati in preiskavati življenje, ter kazati nam je v resničnih, živih podobah.

V tem posnemajmo realiste, to je tisto, kar imajo dobrega, posnemanja vrednega na sebi. Kadar nam hoče Zola v novem romanu predočiti kak poseben kos življenja, pripravlja se najprej s korenitimi preiskavami in studijami na svoje delo. Če nam hoče, kakor na pr. v „*Germinalu*“, naslikati življenje premogokopov v severni Francoski, gré res nalašč v dotični kraj, biva več časa tam ter ogleduje ljudi in njih življenje; njih mišljenje opazuje in njih govorjenje, kako delajo, gleda, in kako se razveseljujejo po delu. V spomin si vtisne različne „tipe“, moške, ženske in otroke, dà, celó živali. Z raznimi pripravami in stroji se seznani, z vsakim posameznim orodjem in rabo njegovo. Vse delo, tako različno in mnogovrstno, znano mu je napósled na tanko in na drobno. Nabravši si tako gradiva, in kakega gradiva! poprime se dela.

Tako je prav. Kdor nam hoče naslikati kolóvrat, treba da ga je videl, da ga pozna; kaj mu poreče gospodinja predica, če bode spaka morebiti bolj podobna motovilu ali pa ničemur! In človek, najmenitnejši predmet vsaki umetnosti, naj bi se slikal kar tako nekako po „šabloni“, kakor tiste podobe, moške in ženske, v modnih žurnalih, vedno z istim, res kaj lepim, a strašno praznim ničevim obrazom? Življenje človeško, tako različno in mnogovrstno, naj bi nam opisoval mož, ki tiči ves božji dan v svoji izbi med prašnimi knjigami, jedino mu družbo; mož, ki morebiti na tanko vé, kako je dan gubila imenitna gospa pri starih Rimljanih, a nima pojma, kako si pri nas v mestu kruha služi uboga šivilja!

Poznati je torej najprej treba življenje, a drugo je, da imej pisatelj blag, vzvišen smoter pred očmi. To pa je tisto, česar tako pogrešamo pri naturalistih, in zato smo dolžni na vso moč pobijati njih delovanje. Ljubiti mora pisatelj človeštvo, ž njim mora čutiti vse skrbi in bolečine, vse želje in potrebe njegove. A ne samó ljubezen, tudi spoštovanje treba da ima do njega, vero in upanje vánje. Kdor zaničuje svoje brate in dela ž njimi, kakor da bi vsi ne bili vredni, da se jih z roko dotakne, kakó bode mogel on delati zánje, prizadevati si, da jim po svoji moči zboljša duševno in telesno stanje?

Človeka torej kaži nam pisatelj, kakoršen je v resnici, kmeta in gospoda, bogatina in berača; tudi golorokega, mršavega, ako treba. Ničesar ne olepšavaj ter ne oblivaj z neko magično svetlobo. Povest njegova bodi prava podoba resničnega življenja, kakóršno je, ne kakóršnega si misli ali želi mladostna glava, mladostno srce. Tudi popačenost, podlost, malopridnost sme imeti mesto v leposlovnem proizvodu, a za Boga

le ne sama popačenost, podlost ali malopridnost. Ni res in ni, da je ves svet kopica blata in gnoja; kdor ga nam kaže tako, ali ga ne pozna, ali ne vidi prav, ali pa piše tako iz kakega posebnega, gotovo ne blagega namena. Tudi o grdih stvaréh smé se govoriti v romanu, a govori naj se tako kakor se govori na leci ali pa v sv. pismu starega zakona, ne pa kakor v „Germinalu“. Reči se smejo najhujše stvari v nekem svetem srdu, z neko srčno bridkostjo. Razkrivati se smejo skrivne napake, šibati in bičati se smejo grde pregrehe, a vse to nekako z ljubečo roko, kakor pokori oče porednega otroka. Na zemljevidih pristavlja se v kotu „merilo“, po katerem naj sodimo razmere in daljave med posameznimi predmeti. Tako merilo, moralno merilo bodi tudi v vsakem pisu, da kaže, kako je sodil pisatelj sam in kako naj sodi bralec v vsakem posebnem slučaju. Kako treba vse to zvršiti, to mora vedeti pisatelj sam, če ne, ni in ne bode nikdar pisatelj, kakoršnega si jaz mislim in kakoršnih nam je potreba.

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Četrto poglavje.

(Dalje.)

Kje? Pri nas? Kandidatov dovolj, a kaj pomaga, ker ne volimo sami, in ker ne moremo imeti svojega,“ trdi davkarski nadzornik.

Ruda je ponosno gledal po družbi, notar Koprivec pa je povetil oči.

„Volite, kogar hočete, meni je jednako! Volit itak ne pojdem!“ odreže se adjunkt.

„Lep narodnjak!“ vzklikne Koren.

„Eh, pojdite se solit, dragi moj, s svojim narodnjaštvom! Slovenska pisma napravljajte in slovenske vloge, dejansko, dejansko pokazite — ne pa s takimi publiimi frazami,“ ugovarja malo razdraženo sodni adjunkt.

„Da nam jih boste kar vračali, kaj ne?“

„Le poskusite!“

„Da bi vaju vrag! Že zopet sta si v laseh!“ hitel je sodnik. „Govorita vendar jedenkrat mirno, pametno! No, tu prihaja še tretji — zdaj se bodo pa sprijeli!“

Zadnja opomnja je veljala gospodu Antonu, ki je bil v tem trenutku ustopil. Prihajal je redkokrat zvečer, in zato so ga pozdravljali nocoj vsi z glasnim čudenjem.

„Ej, kaj boste povpraševali,“ zavračal je one, in sédel poleg Korena ob konec mize. „Treba je vendar, da pozvem kaj novega — časi; saj ste vsi polni — novic, gospodje.“

„Aha, gospoda Antona že tišče — volitve!“ smeje se adjunkt.

„Gotovo ste že izbrali kandidata?“ hiti mladi duhovnik.

„Seveda! Naš gospod adjunkt ima največ upanja!“ roga se Koren.

„Tiho, tiho! Nič zabavljanja!“ oglasi se sodnik. „Dobro, da ste prišli, gospod Anton! Jaz bi v istini želel, da se zgovorimo o kandidatu — brez šale, gospodje, stvar je resna in zadnjo besedo imamo mi; zakaj bi torej ne govorili?“

„Pametna je taka, gospod sodnik!“ pritruje kaplan; „naš trg je velik in bo odločeval gledé večine, ako postopamo zložno. Izberimo si svojega moža, in naznanimo ga osrednemu odboru; saj nas ne sme prezirati!“

„Tudi jaz tako sodim, gospodje! Toda z vlado je treba nekoliko dogovora,“ omeni pl. Ruda.

„Aha!“ oglasi se Koren. Jediní adjunkt se mu je malo namuznil, drugi pa so se védli, kakor bi ne bili čuli tega vzklika.

„Jaz bi dejal, da pride to pozneje, gospod koncipist!“ oporeka notar.

„Kakor Vam drago!“ odgovori oni zbadljivo in potegne rame kvišku.

„To ni naša stvar! O tem naj ukrene osredni odbor, gospodje!“ povzame zopet sodnik besedo. „Oglejmo si malo okoli! — Koga bomo kandidirali? Drugod nam ni treba iskati, jaz bi dejal, da se tudi pri nas še kdo najde, ki bi nas v deželnem zboru pošteno zastopal. Tu nam je treba novih cest, novo šolo bomo zidali, in povódnji, povódnji tam doli v Drenovski dolini bo treba zabraniti. In napósled — ne pozabite železnice! Deželni zbor bo imel važno besedo o nji, torej pazimo, da dobimo zastopnika, ki pozna naše razmere.“

Koren je pod mizo drezal z nogo soseda svojega, gospoda Antona. Vsi so čutili, da so sodnikove besede nekakov kandidatski govor, a misel na to jih ni mogla ogreti.

„Pa liberelec ne sme biti!“ vzklikne kaplan.

„Sedaj smo vsi klerikalni, ljubi moj!“ smeje se adjunkt.

„In naroden, odločno naroden mora biti!“ oglasi se Koren.

„Sedaj smo vsi narodni!“ pristavi zopet adjunkt.

Razven Korena in kaplana se je smijala vsa družba.

„Kandidirajte Vi, gospod sodnik!“ omeni davkarski nadzornik, ko je bila veselost nekoliko ponehala.

„Oh, kaj pa mislite! Časa ni, časa, in kaj bom jaz?“ A govoril je to tako, da so vsi čutili, da ne odbija onega predloga.

„Ali pa gospod notar!“ nadaljeval je nadzornik hladnokrvno.

„Haha!“ oglasil se je Koprivec s posiljenim smehom, kateri ni dejal niti „da“ niti „ne“.

„Gospodje, jaz se čudim, da se ne spominjate moža, kateremu vendar gre v prvi vrsti poslanstvo našega okraja,“ vzklikne zdajci Koren. „Ste li pozabili doktorja Hrasta? Jaz vsaj ne vem sposobnejšega poslanca za nas! Ali vé kdo boljšega?“

„Ne vem, kako bo ž njim?“ deje sodnik; „pri nas pač, pri nas, — toda drugod se mu bodo ustavljali.“

„Duhovščina se ga bo branila,“ pritrdi gospod Anton; „preliberalen je!“

„In malo preradikalen!“ pravi Ruda.

„A, tako! Potem pa volite glavarjevega pinča, ki reprezentuje javno varnost — ali pa Tebe, dragi Anton moj! Živel!“

„Živel gospod Anton!“ pritrdi adjunkt in privzdigne svojo čašo. Kaplan ni bil razžaljen.

„Kaj bi bil jaz slab kandidat?“ klical je med glasnim smehom družih. „Toda, stojte gospodje, jaz vem boljšega. Radoveden sem, kaj porečete o njem. Tudi on pozna naše razmere, kakor mi, in jaz stavim, da ga bodo vsi tržani radovoljno vzprejeli!“

„Kdo, kdo je to?“ klical je ves krog.

„Meden, graščák Meden!“

Učinek teh besed je bil skoraj dramatičen. Sodnik in notar sta plašno in strmeč pogledala govornika, adjunkt se je glasno zagrohotal, in davkarski nadzornik je tako naglo segel po svojem kozarci, da ga je prevrnil in izlil pivo po mizi. Koren pa je planil k višku, ter zagrabil soseda Antona za ramo. Jediní Ruda je mirno pušil svojo cigareto, kakor bi mu ta kaplanova misel ne bila nova.

„Meden! Si li z uma — kaj-li?“ vpil je Koren. „To je nemškutar, najodličnejši nemškutar v trgu, in — in“ —

Hotel je pristaviti: — „njegova žena“ — a umolkníl je zadnji hip.

„Kdo pravi, da je nemškutar?“ ugovarja kaplan. „Ali ne prihaja v našo čitalnico? Se ve da, ne vselej, pa tega ne more nihče zahtevati. A kadar more, pa pride!“

„Ta prokleta čitalnica! Torej ta bo še legitimacija vsakemu kar se tiče narodne zavesti — kdor je le jedenkrat utaknil svoj nos vánjo?“

Oj, prijatelj — s tem kandidatom se pojdi solit! Dokler bom jaz v Bor ji le še z mazincem migal, toliko časa ne bomo volili nemškutarjev!“

„A jaz trdim, da je Meden naroden!“

„Ako se je nocoj prelevil! Ne, ne, ljubi moj kolega, pusti take burke!“

„Jaz govorim resno, gospodje. Meden bo pristopil narodnemu klubu, in — duhovščina je tudi zánj!“

„Vlada se mu gotovo ne bo protivila!“ deje oblastno Ruda.

„Torej imamo tu že — dognano stvar! Oh, stojte, gospodje, preko nas ne boste hodili!“

Pri teh besedah je koncipijent srdito trkal s kozarcem ob mizo.

„Jaz tudi mislim, da to ne gre kar tako — brez nas!“ oglasi se notar. „Treba bo vendar sklicati volilni shod!“

„Le skličite ga!“ posmehuje se Anton.

„Meni je Meden — kakor kakšen drugi,“ deje sodnik; „a pravilno bo vendar vprašati volilce, tržane.“

„Saj jih bomo!“ kliče Koren.

„To bo izvrstno!“ Malo zabave vendar! Haha!“ oglasi se adjunkt.

„Radoveden sem, kakov bo kandidatski govor Medenov!“

„Vse za vero, dom in cesarja, bo dejal in dovolj bo! Oj, le počakaj, dragi prijatelj Antonius, jaz ti že zmedem spletko tvojo. Naših tržanov še ne poznaš!“

Kako lepo ste to izumili, in gospod koncipist tudi vé nekaj o tem — Ali ne?“

„To je vendar naša dolžnost, gospod Koren!“ omenjal je pl. Ruda samosvestno.

Navzlic peréčemu vprašanju vendar zabava ni mogla več v tok. Vsi so postali jako redkobesedni. Prvi je vstal Koren in ž njim vred notar Koprivec, in oba sta se hladno poslovila pri družbi.

„Jaz sem že slutil, da nekaj nameravajo! Zadnjič na plesu pri Medenovih sem Vam omenil nekoliko o tem. O to so lisjaki! Hrasta se boje in ga hočejo izpodriniti, in zato se zavezuje ta kaplan z nemškutarji, in na drugi strani z našo skrivnostno, nepreračunljivo vlado!“ šepetal je Koren zunaj na cesti.

„Da, da,“ odgovarjal je notar. Korakala sta po trgu proti Hrastovemu stanovanju.

„In vsak bi bil rad — kandidat!“ deje v novič Koren. „Haha!“

„Notarjev posmeh je bil zopet takšen, kakor prej v krčmi, ko mu je nadzornik ponujal poslanstvo.“

„Hrasta se boje! To je gotovo! Pa ne zarad liberalstva, saj dobro vedó, da je to otel strah, katerega tudi zvunaj nič ni. In kaplan itak zna, da hodi naš doktor tolikokrat v cerkev, kakor kakšen drugi tržan; ta je bosa — z liberalstvom! Ugovori prihajajo od drugod —

oh, jaz poznam naše razmere — vedite dragi, naši karpi se boje ščuke, in doktor Hrast bi bil taka ščuka med našimi poslanci. Od tod izvirajo tudi vsi ugovori! Oh, ubogi rod slovenski! Kadar si bomo malo oddahnili od pritiska trde nemške pete, tiščala nas bo pa svoja domača samoljubnost, lenoba in zavist, in ona grozna domišljavost — češ: saj ga ni boljšega od mene! In tako nimamo nič višjih vzorov, narodnost je le sredstvo, namen pa svoja korist. Pa vsi ti naši gospodje? Le pogledajte jih. Sodnik bi bil rad kandidat — pa je li naroden? In kaplan? Naroden je, pa danes mu ni za narodnost, nego da prodere njegova stranka! In Meden? V štirinajstih dneh bo mož tako proslavljen, kakor bi bil sam slovenski rešenik in Vam ne more slovenskega stavka pravilno napisati. Pobil in proklel bi jih vse te nečimurne, samoljubne —“

„Ej, kaj se boste jezili, prijatelj! Svet je takšen, in če se hočete bojevati z njim, ugonobili Vas bodo prav ti, katerim se sedaj grozite!“

Postala sta pred Hrastovim stanovanjem. Gori v odvetnikovi pisarni je še gorela luč in Koren gre k njemu naznanit mu, kar je pozvedel nocoj v krčmi.

Peto poglavje.

Pogovor med doktorjem Hrastom in njegovim koncipijentom bil je jako živahen in dolgotrajen. Koncem je napisal odvetnik dolgo pismo in Koren je prejel nalog, nesti isto drugo jutro k Boletu na Drenovo, in mu tam tudi ustno poročati o položaji. Hrast pa se je moral v opravih odpeljati k sosednemu sodišču, a do večera se je hotel vrniti in potem ukreniti v soglasji z Boletom, na katerega se je povsem zanašal, o nadaljnjem postopanju. Početkom odvetnik sam ni mnogo mislil na poslanstvo; a upor in nasprostvo, katero se mu je sedaj napovedalo, dirnilo ga je in izpodbudilo, da je hotel delati na vse kriplje za svojo kandidaturo. In kdo je bil veselši tega, nego Koren! —

Druzega dne je hitel malo razburjen na Drenovo. Ob jednem ga je z nekakim nemirnim veseljem navdajala misel, da bo videl in morebiti govoril z Milico, kajti, dasiravno si je skušal mnogikrat sam utajiti ta čut, tlelo mu je vendar nekaj v dnu srca, nekaj o čemur si je časih sam dejal, da je ljubezni do one mlade deklice podobno; nasmehnil se je vselej pri tem spoznanji, a vračalo se mu je vedno in vedno, in če je sedel v pozni noči sam doma pri odprti knjigi, zrlo mu je oko preko črk tja v belo, golo steno, misli pa so mu uhajale stráni, stráni tja proti gradiču na Drenovem. „Sanje, sanje!“ vzkliknil je skoraj vselej ter jezno zaprl knjigo.

A danes na poti se ga je lotil oni čut z dvojno silo, in čudno! danes se ga ni branil, nego strastno se je utapljaj vánj, kakor v nadi, da mu bode mogel duška dati v jedinem tem, da vidi ono temnooko deklico.

Zvunaj Borja ga je srečal voz, katerega je bil že od daleč spoznal. Medenov je bil; Elza se je peljala v trg, in ko je odzdravljala Korenu, zdelo se mu je, da še nikdar ni bila tako prijazna, nego danes! „Aha, to izvira iz kandidiranja!“ mislil si je Koren, a vendar si ni mogel kaj, da bi se ne bil ozrl za drdrajočim vozom. „Ta koketa bo gotovo agitirala. Hvala Bogu, da je nisem slušal, in da še nisem šel tja k nji, kakor me je vabila!“

Pogled na beli Drenovski gradič, ki se je prikazal sedaj izza ovinka, vzbudil mu je zopet prejšnje misli, in čim bliže je korakal gradu, tem počasneje je stopal. Ta mož je bil navzlic svojim tridesetim letom kakor dvajsetletni mladenič, ki se zarudi, ako sreča svojo izvoljenko.

In danes mu je bila usoda naklonila nekaj posebnega. Ko je povprašal po graščaku, zvedel je, da ni niti njega niti soproge njegove doma; odpeljala sta se bila v mesto. Hišna, ki mu je to naznanjala, videla je, da ima koncipijent nekaj nujnega poročati, in pristavila je: „A gospodična Milica so doma!“

„Torej oglasite me!“ de je Koren pogumno in stopi v sobo, katero mu je hišna odprla. Jezil se je, čuteč, da mu utriplje srce, pa pomagati si ni mogel. Čakal ni dolgo, da je prišla Milica. Zarudela se je malo, pa z naravno prijaznostjo ga je pozdravila kot starega znanca in mu podala roko.

„Kaj vendar pomenja Vaš prihod? To je nekaj nenavadnega?“

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

II.

Slovenska slovnica za srednje šole.

Spisal J. Šuman, c. k. profesor na akad. gimn. Dunajskem. V Celovci. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohora 1884. — VIII + 208 str. v 8°. —

Cena po 1 gld.

(Konec.)

Kir razlaga Miklošič iz k u d e ž e. Škrabec pa piše: „Besedica „kir“ nikakor ni spakedrana iz „keteri“, kaker morebiti gdo misli, temuč je iz starega — jiže“ kaker „kaker“ iz starega „j-ako-že“. Naše navadno „ki“ pa je odkršen „kir“. („Cvetje z vertov sv. Fr.“ V. 12). — Nam ne ugaja nobena teh razlag. Relativum v novi slovenščini se izraža z interogativnim pronominom. To spričuje pred vsem k a t e r i, a, o, s prva pač enako grškemu *ὅτερος πότερος*. Drugo vprašavno zaime, po mojih mislih sestavljeno z zanimenom j u, je stsl. k u j, k a j a, k o j e. (Mi mislimo namreč nasproti Miklošiču Verg. Gr. III² 51, da tu nimamo opraviti s sufiksom u, ampak da

imamo podobno sestavo kakor pri sestavljeni deklinaciji s tem razločkom, da se tukaj pritika j_v tudi na deblo ko). Kakor nastane iz dobryj do-bryj, tako postane tudi iz k_vj kyj. Potem takem dobimo proporcijo: stsl. dobryj: nsl. dobri = stsl. kyj: nsl. ki. — S tem smo razložili nsl. ki, s prva vprašavno zaime, potem pa relativno in sicer brez že. Opozarjamo namreč na to, da Štajerci še dan danes v govoru in pismu rabijo interrogative za relative brez pripone že (r), n. pr.: on je tako dober, kako ti. V ti obliki brez že se je ki ohranil še dan danes pri vseh Slovencih, torej ni okršen „kir“, kakor trdi Škrabec, ampak — „umgekehrt ist auch gefahren!“ Po analogiji večine relativov, ki nam kažejo pridevek že (r), postalo je iz ki, kiže, kire, kir! Kakor pa je ki izgubilo deklinacijo in nekako okamenelo v adverb ter prevzelo tudi zaznamenovanje ženskega in srednjega spola, tako se je zgodilo tudi njegovemu sinu kir; pr, kako Truber piše: travo, kir je na p_ulji (Matth. 6. d.), od veselja, kir je on čez ta isti imel (16, 13 g.) (cf. Levec, Die Sprache in Trubers Matthaeus 17). Kako pa, da nekateri Slovenci (po osrednjem goriškem Krasu, in kakor se mi vidi, tudi po Gorenjskem [krog Domžal]) govoré: mož, kérga (kirga) sem videl, kéra žena, kérmu možu si to dal i. t. d.? tako bi utegnil ugovarjati ta in oni. Ta keri, kera, kero je pač nastal iz keteri, ne sicer kakor uči o kir naš slovničarski očak A. Bohorič (Arcticae horulae 167) „per contractionem et crasin“, ampak po posredovalni obliki tekeri, tkeri, katera se dan danes poleg keteri sliši še po Krasu. — Ker smo uže pri pronominih, pogledjmo še nekaj Šumanovih trditev, katere najdemo tudi pri njegovem viru, Miklošiču. Tako razlaga ko iz kako (§ 147, 3). To se nam ne vidi mogoče, ampak mislimo, da je ko nastalo iz (acc. sing.) koje, kakor dobro (v sest. dekl.) iz dobroje; prim. grški ὅς iz ὅ τ_v. Kakor se adverbijalni ki rabi tudi kot pronomen relativum za ženski in srednji spol, tako služi tudi ko za relativum pri moškem in ženskem spolu po Krasu: tisti m_uš, ku (= ko) p_ojde, ž_ena, ku p_ojde (welcher, welche gehen wird). Ta ko pa se rabi večkrat tudi kot veznik: a) ko sem bil ta m (torej časovno); b) po Tolminskem za verbi dicendi: d_jaw je, k_v p_hjde. V tem slučaju je torej raba ista, kakor grškega ὅτ_v, v poznejši latinščini quod. Štajerci govoré tukaj k_a in kaj, kar je zopet samo relativno rabljen acc. neutr. vprašavnega zaimena ka (kaj), grški ὅτ_v, lat. quod. — Kaj je prav za prav ta ka (na severnem goriškem Krasu in po Goriškem k_a), težko je določiti. Da ne spada k gen. česa, je razvidno na prvi pogled, kakor tudi da je neka oblika pron. deblo k_v (ko). Morda je acc. pl. neutr. iz kojá (za novoslovenščino podstavljamo deblo: ko + ja) iz katerega bi morda nastalo k_a. In še le iz tega se je po

analogiji oblik: zdavnaj, zgodaj, kedaj, zdaj, tedaj, kjer je *j* tudi le poznejši pridevek (Mikl. Vergl. Gr. III.² 149) razvil navadno-slov. kaj, osrednje-kraški kèj (tako tudi: zγūdej, zděj . . .), v soški dolini pa ki (tako tudi: zγūodi, dawni, zjutri . . .) Adverb kar pa se nam zdi zopet acc. sg. ravnokar pretresovanega pronomina ka (kaj) + že. — V § 147. 3 ima Šuman za jedninski tožilnik *prilogov* tudi naslednje adverbije: tore, zatorej, kar, drugačv, saprv, kraj, tik, letos, tačas, tečas i. t. d. To vendar niso prilogi, temuč zaimena oziroma samostavniki! Pisatelja je tukaj zmotila tesna pisava Miklošičeva. Vergl. Gr. IV.² 158 pišeta: „13.) sing. acc., bei den adj. neutri, in der regel in nominaler Form“. S tem pa hoče reči: 13.) Prislov je acc. singularis. O prilogih pa opomnimo, da se rabijo v obliki srednjega spola in sicer nominalne deklinacije. — S tem seveda postane stvar drugačna. — Šuman tudi ni zapazil (§. 147. 2. 3.), da si Miklošič gledé prislova pak, pa nasprotuje: Vergl. Gr. IV.² 158 in IV.² 159, kjer mu je ta adverb zdaj stsl. paky iterum, zdaj zopet „pako, nicht paky iterum.“ — V §. 147. 3. a je vzgled kar se zgrudi nerazumljiv; izostal je glavni stavek: komaj sežem po njem, kar se zgrudi; pisatelj je to pri popravah gotovo izpregledal. — „Namreč“ (§. 147. 3. b) ne spada pod ono rubriko. — Nasproti Miklošičevemu mnenju (Vergl. Gr. IV.² 652), da je pravv local sg., mislil bi jaz prej na acc. sg.: pravv iz debila pravo sè sufiksom v. — §. 147. 6. piše Šuman: „zajtra iz za jutra, — i“; kaj hoče ta „— i“? Zajtra vendar ni nastalo iz za jutri! — Pri §. 147. 6. e bi bilo želeli, da bi bil pisatelj naštel vse prislove na *ma*, *oma*, katerih se nekateri naši pisatelji dandanes bojijo kakor hudiča; tako nočejo več pisati popolnoma, pogostoma, češ, adverb je izražen uže s po! Ali narod ni tako ozkosrčen in ker mu je dandanes popolen, pogost uže nekaj drugega (adjektiv), vstvaril si je nov adverb, in mi gremo lahko z mirno vestjo za njim. — Nikdar (οὐδέποτε), (§. 149) vendar ni isto, kar nekar (μή τι γέ); da bi bil pisatelj kesneje omenil prislovov nikda, nikdar, nikoli nunquam, dalo bi se misliti, da je to le tiskovna hiba m. nikar, ali ker tega ne stori, moramo misliti, da enači nikdar z nekar. — Sprejelo naj bi se bilo v §. 153. tudi še pravilo o bezv (Mikl. Vergl. Gr. IV.² 195 u) z nikavnimi zaimeni; prim. tudi Letopis Mat. Slov. 1882 in 1883, 344, 345. — V §. 155. 11. c je naštetih nekaj glagolov, v katerih pře ne pomeni „premestovanje od jednega mesta na drugo“, ampak: „prehod od ene oblike do druge“. Na mesto rečenih pa bi morali tam stati glagoli, kakor: prepeljati, preseliti se, prenesti, presaditi i. t. d. prim. Mikl. Vergl. Gr. IV.² 237, 238. — V istem §. v 11. odstavku se piše, da pře s predponko iz, pomeni začetek dejanja; tako splošno to

ne velja, kajti v glagolih spreleteti ([kos] naj se še malo spreleti n. ps.) sprehoditi, sprevajati . . . gotovo ne pomeni začetka dejanja, ampak bolj gibanje iz nekakega središča in krog njega: herumflattern, herumspazieren, herumgeleiten. — Zdeti se (§. 155. 13) ne pomeni „dokončatve“, ampak je imperfektiven glagol, kar v §. 184. Šuman sam uči. — Pri predlogih (§. 157) bi jaz pridejal še nàz (nàs?) z akuzativom, katero je po naših mislih nastalo iz na + z^o prvotno pač na + s^o torej: von oben (na) herab (s^o, de). Ta predlog se rabi po Tolminskem, kolikor jaz vem, s čistim a. Erjavec uči v Letopisu Mat. Slov. 1882—83 str. 216., da je ta nàz = niz; sicer prim. o enakih sestavah Mikl. Vergl. Gr. IV² 197, 198. — V §. 158. 14, naj bi bil pisatelj pisal: vpričo, pričo“ in ne nasprotno, ker poslednje je iz prvega okršeno in zatorej mlajše, pa tudi menj rabljeno. — Isto velja o štric, vštric. — Vsled je najbrž le novejši germanizem: in Folge. V starejših slovnicaх tega predloga nismo zapazili. — Predloga z genetivom gori, gorē nam nista znana in drugim slovničarjem tudi ne, pač pa zgora, zgoraj, zgore; morda sta v rabi v pisateljevi domovini. V istem §. manjkata predloga niže in više; brez^o, brez ni obravnavan nikjer. — Kakor do zdaj vsak slovničar, poskusil je tudi Šuman glagol razdeliti po svoje; pri tem se je držal bolj razdelitev, katere se nahajajo po šolskih knjigah za grški, latinski, nemški jezik. V obče smemo biti s to razdelitvijo zadovoljni, da-si v resnici posebno predmetnih glagolov s toživnikom in prehodnih glagolov ni ločiti; kajti mislimo, da je glagol točiti tudi brez „nekakovega predmeta kot dopolnila svojega pomena“ razumljiv; „danes smo točili“ — ne loči se po naši misli glede sintaktičnega glagolovega pomena prav nič od „danes smo želi, danes smo orali, danes smo kosili“. Prim. vrhu tega Šum. slovnice §. 166. Prav pa je g. pisatelj storil, da je priložil dvoje opomenj, kjer kaže razliko med razdelitvijo svojo in drugih. Seveda tudi s tem ta razdelitev ne postane tako precizna, kakor je n. pr. Miklošičeva. S tem pa nočemo še trditi, da bi se ta dala z uspehom tudi v šoli predavati, posebno dokler se pri drugih jezikih, katerim se naša mladina uči po gimnazijah, nahaja na to stran še več oskudnosti, nego pri slovenščini. — §. 170. 1 bi se imel glasiti: „Trpni položaj se zaznamuje I. s tvornimi oblikami nekaterih neprehodnih glagolov: a) II. vrste . . . b) III. vrste 2. razr. . . c) V. vrste 1. razr. . . — Ker je pisatelj v §. 171. podal podobo dovršnih, trpežnih in opetovalnih glagolov z geometričnimi znamenji, naj bi bil to storil še pri drugih vrstah, ki jih opisuje v imenovanem paragrafu; kajti ne da se tajiti, da se tako ta celo Slovanom težak nauk boljše predočuje. — Pri prostih glagolih bi bilo želeti, da bi bil pisatelj vse podal, kar jih imamo, naj si bodi tukaj v sintaksi ali pa že

v osnovstvu. Kar se tiče ponavljavnih glagolov (§. 180), opozarjam pisatelja na sestavek v lanski Erjavčevi „potni torbi“ (Letopis Mat. slov. 1882—83 str. 274 nasll.): „O ponavljajočih (opetljivih) glagolih II. razpôla.“ Z večine so vse to po analogiji narejene oblike, ki so navzlic glasovnim pravilom kolikor toliko ohranile svoje deblo, najbrže iz konservatizma; kajti bati se je bilo, da se njih zveza z glagoli, od katerih so postali, ne bi dala lahko sprevideti. — V §. 184. pridene po zaslužiti besede: wert sein, ker bi kdo vtegnil misliti, da pomeni tukaj verdienen (als Lohn). — V §. 192. je konec kolikor toliko nepotreben, ker se ne tiče slovenščine; gledé te se je potrebno povedalo uže v §§. 189, 155. 11. c, 156. —

K opazki §. 193. moramo pridejati, da nista „izjemi glede sklonskega sklada samó pridevek šent in samostalniški pridevnik gospod“, ampak da se taka zveza nahaja tudi sicer večkrat. Tako beremo v narodni pesmi:

„Stoji, stoji en skalen grad —
En skalen grad tega Marka mlad.“

Vraz, Ilirske n. pës. I. 4. pes.

„In kralj Matjažu govori“ (večkrat v nar. pesmih).

Ta raba se vedno bolj širi pri zvezi imena s priimkom, tako da se zmatrata obe imeni za eno; tako že pravimo „Pesmi Simon Jenka; Dunajski soneti Boris Mirana, Simon Jenkove pesmi . . . , prav za prav bi morali to tako-le napisati: Pesmi Simonjénka, Simonjenkove pesmi. To rabo pozna tudi srbsčina in ruščina: s. carske sluge Nemanić Lazara; jednu šalji Radonić vojvodu; r. bylъ споръ съ Boleslavъ Stadnickimъ. — V §. 194. misli pisatelj, da je v stavku „jaz Peter govorim“ osebek trikrat izražen: a) v glagolski končnici, b) sè zaimenom jaz, c) z imenom Peter. Mi pa mislimo, da je poslednje le atribut; kajti lahko rečemo govorim, jaz govorim, pa ne „Peter govorim, kar bi gotovo moralo veljati, ako bi Peter v resnici ne bil atribut. V tretji osebi je seveda stvar drugačna, kakor sam Šuman piše v §. 163. — Pisatelj dosledno piše Mičika, česar menda nikoder ne govore. Ko bi bilo v naših slovenskih Micikañ kaj filologa, dejale bi: Glasovne postave niso natorne postave. Posebno ni iskati glasovne doslednosti pri lastnih imenih, najmenj pa pri takih, ki so v rabi le v ljubeznivem nagovoru, pri tako zvanih božavnih imenih (Kosenamen)! — O drugem odstavku 1. op. v §. 195. opomnimo to le. Miklošič, Subjectlose Sätze³ 37, pravi: „Wenn man meint, im Praet. heisse es čista dobrota ga je bila, nicht bilo, so ist dies irrig.“ Ta prava raba je dandanes še navadna po Krasu in gotovo tudi drugod. Kraševce pravi: γa je blò sàma sítност, rièpъ je blò pûhna níva, nûlièka

je blo vñhana kozica . . . sploh pri adjektivih, ki kažejo napolnjenost in nasprotno (pũhũ, vñhan, štrĩhan, nakrũan, sèt, nabũsan . . . prũzn, pũrn . . .). Raba „repe je bila njiva polna“ je menj v navadi, nego pryã. — V istem paragrafu op. 2. b uči pisatelj po Miklošiču, da je „bivanski značaj takih brezosebkovih stavkov gосто [sic! pogostoma pač] podprt s krajnim prislovom tu, ki je priklenen glagolu: Mandaleni nit traga nit glasa.“ Torej nit = ni tu. O tem se drznemo dvojiti; nam se mariveč zdi, da je nit = niti, kakor večkrat v srbščini; in bolj mogoče se nam zdi, da se v navedenem vzgledu, vzetem iz hrvaške slovenščine, kaže srbski upliv, katerega pri kajkavščini pač ne moremo zanikati. Enako bi Nemec rekel: Doch von Magdalene weder eine Spur noch Kunde! Glagol je zamolčan. — Pri tej priliki omenimo tudi, da zmatra Miklošič rezijanski in beneški tu (tu Meštre, tu Matajurje, tu tist rahument, Klodič, O narčii venecijanskich Slovencev 26) za predlog iz pronominalnega debela tũ (Mikl. Vergl. Gr. IV² 197). Jaz mislim, da imamo tukaj le kontrahovano obliko iz tje-w (w = v) in tam-w. V tem me podpira enaka raba po soški dolini. Gorjani odgovoré ti, ako jih prašaš, kam gredo: tẽw Tmin (v Tolmin), tẽw Kobẽrt ali tẽw Kõbõrit (v Koborid); ako pa prašaš, kje so bili, odgovoré: tãw Tminu, tãw Kõbõridu: vendar pa se dandanes, ko se je bilabijalno w sprevrglo že v sorodni vokal u, tudi e od tje in a od tam priličil temu u in se naposled zlil ž njim v eden glas: tu. Ta raba se je pač razvila iz tega, ker narodu ni več zadostoval akuzativ cilja s predlogom vũ na vprašanje kam? in lokal s predlogom vũ na vprašanje kje?, ampak se mu je še zdelo potrebno, mér natančneje zaznamovati: s tje na vprašanje kam?, s tam na vprašanje kje? V tje se je j izgubil kakor v tretji iz tretiji, v tam pa se je m priličil sorodnemu v, kateri je stal za njim. — V §. 210. je pridejati: „j) Tožilnik z na pomeni pri časovnih pojmih „proti“: na večer = proti večeru; k) razdelitev: trikrat na dan, na leto; na vsakega, na otroke prideta dva groša. V §. 213. prideni: e) vzrok: po kaj? cur. Pri d) pa moramo opomniti, da se tudi prislovij s po in akuzativom nekateri po nepotrebem bojé: po slovensko, po nemško; tako je n. pr. Šuman v §. 126. 4 Miklošičev vzgled „po turško se nosi Vergl. Gr. IV² 28 spremenil v lokal: po turškem se nosi. To bo pa vsak Slovenec razumel tako, kakor bi hotel pisatelj reči: er treibt sich in der Türkei umher. Ravno prislovij načina, ki so narejena s predlogom po in lokalom, imamo Slovenci malo. Ne ogibajmo se torej navadnih zvez, katere so dobre, opravičene in z narodnim govorom podprte! — Kakor mi pripovedujejo nekateri Celjanje, rabi se predlog raz s tožilnikom tudi krog Celja, in ne samó na zahodu, kakor trdi Šuman (§. 216). Primeri v istem pomenu že ome-

njeni tolminski naz. — V §. 221. prideni še: f) tožilnik s predlogom *za* pomeni čas, v katerem ali po katerem se kaj zgodi: za en mesec ali dva se boš za máno jokala; zjutro (na Krasu zjètro). — V §. 229. c. bi bilo bolje odstavek γ postaviti v opazko, ker moti razdelitev; kajti to ni genitiv in pisatelj sam pravi: „Tu razločujemo tri slučaje“. V §. 229 c. je pristaviti v odstavku δ razen nedoločnih števnikov, ki so po deblu imena, tudi takih, ki so po deblu zaimena: koliko, nekoliko, kolikor toliko: Kolikor glav, toliko misli. — V §. 231. je odstavek *e* netačen: genitiv stoji mesto tožilnika samo pri adjektivu moškega spola v jednini, če je substantiv, h kateremu spada ta adjektiv, uže bil imenovan. Lahko torej rečemo: naš vrt je lep, pa sem še lepšega videl, ne pa: lepa je naša hiša, pa sem še lepše videl, ali: lepo je naše polje, pa sem še lepšega videl (da si se zadnje tu pa tam uže rabi). Isto veljá o relativnem pronominu kateri: klobuk, *katerega* sem kupil (poleg kateri po Krasu); mizo, katero sem kupil; polje, katero sem videl. — V §. 235. a. našteje pisatelj med nepravimi predlogi tudi bez, brez, ali v §. 157. prišteva isti predlog pravim predlogom. Miklošič se o njem ne izrazi določno; ali če pomislimo, da se bez ne rabi kot prefiks, zmatrati ga smemo za pravi predlog. Isto omahovanje zapazimo pri predlogu proti. — V §. 237. je pridejati še naslednje tri tačke: g) genitiv s predlogom *od* znači osebo, od katere kaj zahtevamo, želimo, pričakujemo, imamo, dobimo, izvemo i. t. d.: jaz hočem od tebe denarja. h) genitiv z *od* pomeni to, iz česar je kaj narejeno: ta sablja je od jekla. i) genitiv imena s predlogom *od* pomeni del tega, kar ime izraža: od naših je poginilo pet sto, pet od njih je bilo modrih, stsl. *pěto otъ níhъ бѣаše мудръ*. Ta raba je vsaj navadna na zahodu. — V §. 248. 2 je o tem predlogu še pristaviti to le opomnjo: Predlog proti se sestavlja tudi s predlogom *na* in združenima predlogoma *na + vъzъ*, naproti, nasproti: a) naproti je entgegen, bratu naproti teče Metelko 250. b) nasproti je gegenüber, komú nasproti prebivate Metelko 250. Oba predloga se stavita zmerom za dativ. Sproti pa je prislov. — V §. 252, 3 prideni med tačke *a-h* to-le: Lokal s predlogom *po* znači pri glagolih prijeti, býti . . . oni del, ki je od dejanja neposredno zadet: biti, udariti po stegnu, po licu, oplazniti po mečah. V §. 272 naj bi se bilo v opazki dodalo, kar je povedano v Miklošiču, Vergl. Gr. IV² pri sedanjiku v odstavkih 17—19. — Da se pomožni glagol v tretji osebi rad opušča, kakor trdi Šuman v Op. §. 282., ni popolnoma prav; že iz vzgledov, katere nam podaja, je razvidno, da se to gaja večinoma le v narodnih pesmih in pregovorih, sicer pa poredkoma. — V §. 303. bi se bilo moralo

pač bolj ozirati in razločevati med nedovršniki in dovršniki; kajti glagolniki iz dovršnikov so kaj redki: poštenje, pozdravljenje, zamaknjenje . . .

Tiskovne napake smo zapazili razen popravljenih še naslednje: 2⁸: visok ē stoji mesto visok, ē — 18²¹: gospéma m. gospémi — 55²²: rěsove m. rěsově — 56³: ternavskem m. trnovskem — 124¹: slovenskéga m. slovenskega — 125¹³: čes m. češ — 125²⁶: neprigibne m. nepregibne — 151²²: svinjenine m. svinjine — 162³⁰: Turk m. Turek — 169⁹: dlano m. dlan [sicer pak nar. pes. drugači poje] — 174²²: kazar'c m. kozar'c — 182²⁸: puslušatelj m. poslušatelj — 193²³: žedena m. žejna. —

Pregledali smo knjigo do konca in skušali tu pa tam pokazati, kje ima kake očitne oskodnosti in nejasnosti; našli smo take, ki so nam silile v oko pri enokratnem pregledu.

Tisk je snažen, ali premalo pregleden, za glavna pravila bi želeli mi še večih in debelejših črk; zdi se nam tudi nekoliko prebled.

Po vsem tem je razvidno, da potrebuje ta slovnica še mnogo poprav in z ozirom na šolo še marsikake preuredbe v sestavi, ako pisatelj hoče, da jo bode mladina razumela in s koristjo rabila.

Na Dunaji, decembra meseca 1884.

Dr. K. Štrekelj.

Popravki. V tem poročilu beri str. 117⁵: sa₂m m. k₂a₂m — 183¹⁷: tonat m. torat — 183³⁶: Nekaj m. Neka — 184³¹: nasl. m. nasel — 237²³: l. c.; m. l. c — 238³⁶. Sieversm. Sieviers — 239²²: osnovano m. sosnovano — 241^{11, 12}: nazorov. m. nazorov: — 244⁶: navajam m. nahajam — 298¹³: nihče in nikdor (m. nihče (— 300¹⁷: kjer n. m. kjer — 301²³: sysati je m. sysati, je —.

Slovenski glasnik.

Pogled na cerkveno književnost slovensko leta 1884. (Konec) 23. Življenje preblazene Device in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa. Popisal Janez Volčič, duhoven ljubljanske škofije. Izdala družba sv. Mohora v Celovcu. III. snopič. Z dovoljenjem visokočastitega kerškega knezoškofijstva. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohora v Celovci, str. VIII + 305—456 v 4. Cena 60 kr. — S tem snopičem je dokončan I. del obširno osnovane knjige o B. D. M., kakor nam pripoveduje pisatelj sam v uvodu, temu zvezku pridejanem. Popisujejo se nam v gladki, poljudni besedi dogodki iz življenja Marijinega, počenši od rojstva Vzveličarjevega pa do njene slave v nebesih. Pridejanih je nekaj podob, katerim bi pa bilo želeti večje ličnosti. Ob konci je pristavil pisatelj tudi vire, iz katerih je zajemal.

24. Cecilija. Cerkevna pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“, uredil Anton Foerster. Izdala in založila družba sv. Mohora v Celovci. II. del. 1884, str. 64 + 205—412 v 8. Cena 80 novč. — To je drugi del obljubljenе pesmarice, o katere I. delu se je kritika tako različno izrekla. Na prvih 64 straneh je kratek molitvenik, na dalje pa pesni z notami. Glasbeno

vrednost presoditi prepuščamo strokovnjakom. — Kar se tiče jezika, bere se ob konci, da so besede popravili gg. Jeran, Bilc pa Dolinar, in mora se priznati, da je dokaj boljši, kakor je bil v prejšnjih pesmaricah, vendar ne dosega tiste višine, na kateri stoji sedanje naše posvetno pesništvo, in v mnogih zdelkih se pogreša tista tehnika, s katero se ponaša poslednje. Najlepše po tvarini so se ve cerkvene himne, iz latinskega preložene. Ob sklepu se navajajo tudi skladatelji, znanih je po imenu 33, a med temi še polovico ne slovenskih, in tudi med neznanimi je le malo slovenskih — iz tega se sme sklepati, v koliko je v napevih zastopan nabožno-narodni značaj, v katerem se vsak narod kolikor toliko loči od drugega, in zato mu oni napevi, ki se prilagajajo njegovemu svojstvu, bolj ugajajo ter hitro postanejo občno blago. Kako bodo ustrezali našemu ljudstvu ti napevi, in ali se bodo udomačili, kakor so se bili n. pr. nekateri Riharjevi, to bode kazala prihodnost. In po tem vspehu se bo smela soditi tudi vrednost pesmarice. Knjigi bi ne bilo škodovalo, ako bi se bila, kakor imena skladateljev, pristavila tudi ona pesnikov. Papir in tisk sta zeló lična. (Prim. kritiko v l. Zv. št. 12, str. 768.)

25. Krščanski nauk za prvence. (Prvo in drugo šolsko leto.) Sostavil Simon Zupan, katehet. Z dovoljenjem visokočastitega knezoškofijstva ljubljanskega. Druzega natisa. Lastna založba; prodaja katoliška bukvarna. V Ljubljani 1884. Str. 44 v 8. Cena mehko vezani knjigi 12 novč., trdo vezani 16 novč. —

Da ta skrajšani katekizem ugaja, kaže že drugi natis. Sestavljen je po učnem črteži za ljudske šole za 1. in 2. leto.

26. Petirnatí škapulir. Po zanesljivih spisih za družabnike petirnatega škapulirja sestavil Anton Peterlin, župnik. Z dovoljenjem visok. častitljivega ljubljanskega kapitularnega konzistorija. Samozaložba. Tiskal J. Krajec v Rudolfovju, 1884. 16. 56 str. Cena 12 novč. — Prav primerna in potrebna knjižica za dotične družbenike in duhovne. V gladki besedi razlaga posamne škapulirje, kakor: beli škapulir presv. Trojice; rujavi . . . n. lj. G. z gore Karmel; plavi . . . brezmadežnega Spočetja; črni . . . M. B. 7 žalost, in rudeči . . . bridkega Jezusovega trpljenja in presv. Jezusovega in Marijinega Srca. — Nekoliko tiskovnih hib je pisatelj v dostavku sam popravil, druge n. pr. petirnatí takoj v naslovu mesto petérnatí, si pa lahko vsak večé čitatelj.

27. Marija, kraljica svetega rožnega venca, prosi za nas! Z dovoljenjem vis. čast. ljublj. kapitularnega konzistorija. Samozaložba. Tiskal J. Krajec v Novomestu(!). V 16., 20 str. Cena 4 novč. Brez letnice. — Od istega pisatelja zanesljiv pouk o bratovščini sv. rožnega venca. Knjižica je dobro došla vsem voditeljem in udom prvotne bratovščine sv. Dominika.

28. Okrožnica Njih Svetosti papeža Léona XIII. o družbi framasonski. Tisk in založba „Katoliške Tiskarne“. V Ljubljani, 1884, 8, 16 str. — Ta duhovita enciklika modrega Léona je vredna, da jo čita in premišljuje vsak više izobražen katoličan ter posluša glas namestnika božjega.

29. Nagrobница, katero je o pokopu prečastitega gospoda Franca Juvanciča, bivšega častnega korarja lavantinske stolne cerkve, odlikovanca z vitežkim križem ces. avstr. Franc-Jozefovega reda, knezoškofijskega konzistorijalnega svetovalca, kanonika strasburškega kapitola, dekana in farnega predstojnika pri Novi Cerkvi, govoril dr. Mih. Napotnik, profesor bogoslovja. Založil pisatelj. Tiskal J. Leon. V Mariboru 1884, 8, 12 str. Št. 1. „Kresova“ poroča o tem govoru po starosti lavantinske duhovščine Fr. Juvanciči, ki je bil svoj čas semeniški tovariš slavnemu Slomšku.

30. Jakob, po usmiljenji Božjem in apostolskega sedeža milosti knezoškof ljubljanski. . . Založil konzistorijski urad. Natisnila „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani 1884, 4, 6 str. — To je nastopni pastirski list novega vladike ljubljanskega, govoreč o tvarini: „vi in vaše duše ste Božji in Bog sam skrbi za vas.“ Pastirskih listov drugih vladikov slovenskih poročevalc ni mogel dobiti v roke.

31. „Učiteljski Tovariš“ l. 1. od l. 1885 poroča med svojimi književnimi vestmi, da je prišel na svetlo: Krščansko-katoliški nauk za kat. ljudske šole, na Dunaji v c. k. zalogi šolskih bukev 1884. Str.? Cena? ter pristavlja, da je prenatisen po onem iz 1881. l., a z vsemi napakami, kar dotični list po pravici graja. Sicer primeri, kar smo rekli zgoraj pod št. 4

32. Med cerkvenoslovstvenimi spisi, ki so raztreseni po raznih knjigah, nam je posebno omeniti v cerkveno zgodovino spadajočo študijo, ki je prišla na svetlo v lanskem in letošnjem letopisu Matičinem z naslovom: O začetkih kristjanstva na Slovenski zemlji. Spisal Andrej Fekonja. Letopis 1883, str. 163—194. — L. 1884 pa: Razširjava kristjanstva med Slovenci. Str. 115—195. — Odkar so utihnili na polji cerkvene povestnice slovenske Hicinger, Trstenjak, Orožen (v slov. jeziku) . . s svojimi zanimivimi študijami, ni se objavil v ti stroki tako znamenit in temeljit spis, nego je zgoraj omenjeni. Akopram delo morebiti ni osnovano na strogo kritični podlagi (kakor „Kres“ št. 2. 1885, str. 117 omenja), vendar se mora priznavati, da nam je pisatelj podal resnično sliko one dobe, kolikor mu je bilo možno po dosedanjih preiskavanjih in pripomočkih, ki so bili pristopni njemu — oddaljenemu od bogatih knjižnic. Njegova študija je prišla prav času primerno na svetlo; razumništvo slovensko naj je ne zamudi pazno prečitati ravno zdaj o tisočnici Metodovi, da se še bolj navduši za slavljenje tega sv. blagovestnika ter se navzame za narodni mar i bor Metodovega duha. Préprostemu ljudstvu jel jo je „Slov. Gospodar“ tolmačiti v lehkii besedi, kar moramo posebno odobravati. Vrlemu g. A. Fekonji pa radostno čestitamo na tako tehtnem delu, želeč mu, da na tem polji kmalu zopet razveseli čitajoče občinstvo.

Ako še omenimo „Cerkveno prilogo Slovenskega Gospodarja“, nekaj sestavkov v „Slovenici“, „Vrtci“, „Tovarišu“ in drugih časnikih; raznih podobic z dodanimi natisnjenimi molitvicami in pouki, zaznamenovali smo vse, kar nam je l. 1884. prišlo pred oči.

Ob sklepu tega pregleda naj mi dovoli sl. uredništvo še par besed, ki jih prouzročuje urednik „Pastirjev“ v „Slovenčevem“ dopisu vsled opazek, katere je prinesel „Ljubljanski Zvon“ pod št. 1. o „Duh. Pastirji“. Vemo, da so polemike navadno brezvrspešne, kajti vsak obdrži svoje prepričanje. V tem slučaju je omeniti, da je nerazumljiv celotizem tako daleč zapeljal g. dopisnika, da je vso stvar ravno narobe zasakal in bral v opazkah celó to, česar ni v njih. Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“, kakor tudi razsodni bralci njegovi vedó, da smo na izrecno prošnjo urednikovo točno in vestno poročali o vseh prikaznih dotične stroke v našem slovstvu in podali dozdej najpopolnejši pregled, ker se tudi v drugih slovstvih po znanstveno-leposlovnih časnikih objavljajo jednaki kritični pregledi, da se nanje opozori čitajoče občinstvo iz raznih stanov. Uvažujoč, da se previden urednik kacega lista gotovo ozira na svoje naročnike ter vsem stanovom želi po moči podajati zanimivosti, ustregli smo napósled na priporočilo nekaterih duhovnov „Zvonovemu“ uredniku tem bolj, ker smo mislili, da ima dokaj duhovnikov med svojimi naročniki. (Da, lepo število jih je, in med njimi mnogo starih in častnih

gospodov! Ured.) — Ker nam pa g. dopisnik podtika namen, da hočemo uničiti „Duhovnega Pastirja“ s temi pregledi — ki gotovo niso krivi njegove pomanjkljivosti — povedati mu moramo, da je malokdo tako vesel „Duhovnega Pastirja“, kakor ravno pisatelj teh vrstic in prav rad bi ustavil poročila svoja v „Zvonu“ ter mu svetoval, naj jih ponatiskuje iz „Duh. Pastirja“, ako bi bila v njem taka poročila — popolnejša. Kar se pa tiče sklepne apostrofe dopisnikove, smemo konečno tudi omeniti: kadar bo dr. Mahnič s svojo bistrumnostjo toliko storil za slavo imena slovenskega, kakor naš S. Gregorčič, takrat se bomo njemu klanjali. Ali zdi se nam, da, če bi se izpolnile dr. Mahničeve želje, bi se potem naša literatura res pogreznila v tisto indijsko „nirvano“, katero so jednaki kritiki srečno izteknili celó že na Slovenskem.

„Zvonov“ poročevalec.

Cerkvena književnost slovenska. — Knjižica za ude tretjega reda sv. Frančiška. Z dovoljenjem redovnega predstojništva Frančiškanske okrajine sv. Križa. Samozaložba. Tiskal J. Krajec. Novomesto. 1885, 16, 97 str. Cena 25 kr. — Ta knjižica ob kratkem obseza vse reči, katere je tretjerednikom treba vedeti in izpolnovati. „Cvetje z vrhov sv. Frančiška“ jo dotičnikom priporoča. Prednost pred knjigo z enakim smotom „Sveti Frančišek vtemeljitelj III. reda“... od Fr. Bezjaka ima to, da je popolnoma zanesljiva gledé nove organizacije po Leonu XIII., kar poslednja ni.

— Rožni venec za uboge duše v vicah. Samozaložba. V Ljubljani. Tisk Milicev. 4 str. Kratak pouk in molitvice.

— Mali katekizem. (Tiskan brez premene kakor l. 1884.). Mehko vezan 7 novč. Na Dunaji. V ces. kr. založbi bukev 1885. 8°. 44 str. Natisnil Karel Gorišek na Dunaji. — V oklepih ima še zastarele izraze: gajžlan, žegnan... kar bi smelo izostati brez škode, saj jih katehet itak lahko tolmači.

— Pastirski list Jakoba, knezoškofa ljubljanskega, govoreč o tvarini: kaj naj mi Bogu damo. Založil konzistorijski urad. — Natisnila „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani. 4. Str. 5.

— Pastirski list Jakoba Maksimilijana, knezoškofa lavantinskega, kakor „Slovenec“ poroča, o prostozidarijih.

— Pastirski list Petra, knezoškofa krškega; o pomanjkanji duhovščine. Založil kn.-šk. konzistorij. Tisk družbe sv. Mohora.

— Pastirski list knezoškofa lavantinskega o Ciril-Methodovi svečanosti odreduje po poročilu potrebno za dotične dneve.

— Pastirski list Jakopa, knezoškofa ljubljanskega o tisočnici sv. Metoda. 4. Kat. tiskarna.

— Duhovni vodnik pri domači in očitni službi božji. Molitvenik za učence in učenke, sploh za slovensko mladino. Sestavil duhovnik Lavantinske škofije. Z dovoljenjem prečast. Lav. knezoškofijstva. V Mariboru 1885. Tiskal in založil J. Leon. 124 str. Cena? — G. Fr. Marešič podal je lep molitvenik naši srednješolski mladini, neimenovan duhoven lavantinske vladikovine pa je podaril mladeži naših narodnih šol primerno bogoslužno knjižico. „Slovenec“ št. 53 in d. se v obširni presoji dokaj pohvalno izraža o tem delci.

— Ave Marija! Podučljivo razlaganje molitve „Češčená si Marija!“ Za šmarnično opravilo. Spisal Jožef Kerčon, duhoven Ljubljanske škofije. Z dovoljenjem visokočastitega kapitel-vikarstva Ljubljanske škofije. V Ljubljani. Založila „Katoliška Bukvarna“. 1885. Mala 8°. 338 str. Cena 90 novč. in višje po razliki veza. — Knjiga ima 31 precéj obširnih premišljevanj, v katerih se opisuje ljubezen in vrednost, milota in lepota, visokost, moč in veličastvo Kraljice nebes in zemlje, kar dosega pisatelj s tem, da nam razlaga najlepšo Marijino molitev, krasno „Češčenásimarijo“. . . A ta razmišljanja niso samó suhoparna šolska razlaganja, ampak obravnave polne življenja, ker so vzete iz življenja in namenjene za življenje. Kako poljudno je stvar sestavljena! Polno vzgledov, podob, zgodovinskih črtic, in v pisanem tem šopku se sem ter tja kot biseri lesketajo kitice domačih slovenskih Marijinih pesmic. . . Vsega priporočila vredna knjiga!

Šah.

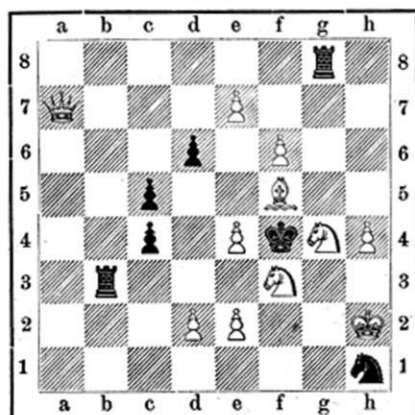
Ureduje Janko Kalan v Velikih Laščah.

IX. naloga.

Sestavil D. Kondelik v Parizu.

(Deutsche Schachzeitung.)

Črni.

Beli.

Beli naredi v 3 potezih mat.

Rešitev

V. in VI. naloge v 4. zvezku „Lj. Zvona“.

V.

Sestavil R. Braune.

Beli.

Črni.

1. L. d8 — a5!	K. b5 × a4
2. S. f5 × d4	Kakorkoli
3. L. a5 — c3†	mat.
1. — — —	K. b5 × a6
2. S. f5 — d6	Kakorkoli
3. L. a5 — c7†	mat.

Na druge poteze črnega potegne beli
2. L. a5 — b4 ali 2. L. a5 — e1 ter na-
redi v tretji potezi mat.

Predmet kompozicije: upeljatev be-
lega tekača med oba turna, da obema

h krati odtegne vzajemno podporo in ju
črni kralj lahko vzame, na kar mu ska-
kač zapre vsak izhod iz „matne mreže“,
v katero se je ujel, izražen je posebno
krasno v ti nalogi slavnoznane kom-
ponista.

VI.

„Sneewittchen.“

Beli.

Črni.

1. D. g6 — a6	Kakorkoli
2. D ali S daje mat.	

Jako lična naloga! Najlepša matna
pozicija nastane, ako črni kralj vzame
turen e4.

Prav so rešili naše naloge: Ne-
poznata v Sežani (4., 5., 6., 7.); in
gg. Toma Lukančič, učitelj v Gore-
njem Polju (3., 5.); Dr. St. v Vodnjanu
(5.); Viktor Harmel v Valpovem na
Slavonskem (6.); Jos. Mešiček, učitelj
v Brežicah (6.) in Ivan Poljanec,
prof. v Novem Mestu (7. in 8.).

Razpisano darilo za najboljšo re-
šitev 5. naloge, dva zvezka elegantno ve-
zanih Jurčičevih zbranih spisov, smo pri-
sodili in poslali g. prof. Ivanu Po-
ljancu v Novem Mestu.

Opómnja.

VIII. naloga (gospé Sofije Schett) v
5. zvezku našega lista se žalibog ne dá
rešiti, ako črni potegne 1. L. g6 — f5.
Naloga pa je menda pravilna, ako se
prestavi omenjeni tekač na h7, a na g6
postavi še jeden črni kmet. Obžalujemo
zaradi lepe ideje, ki je v nji izražena,
da naloga ni pravilna v priobčeni obliki.
Svoje reševalce pa prosimo oproščenja
zarad te hibe, katero je prezrl naš šahov
urednik vsled bolehnosti in obiteljske ne-
sreče, ki ga je bila zadela minuli mesec.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter
stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.
Uredništvo in upravnništvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Navodilo.

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Tri praktične partije v pojasnilo do sedaj podanih in še nekaterih drugih pravil s potrebnimi opombami.

1.

Ta igra je osobito za začetnike jako ukovita in se zatorej nahaja skoraj v vsaki učni knjigi o šahu. Imenuje se (po krivem) „gambit Damijanov“, dasi se nahaja že pri Luceri (1497. l.), dočim je Damiano svoje delo o šahu izdal stoprav 1512. l. — Tudi med igrami Grekovimi se nahaja (1621. l.); le-ta jo imenuje: „il gambitto bastardo“.

Beli:

Črni:

1. e2 — e4	e7 — e5
2. Sg1 — f3	f7 — f6?

Druga poteza črnega je slaba; dobre poteze na tem mestu so: 2. Sb8 — c6!, 2. d7 — d6 in 2. Sg8 — f6, o katerih bomo pozneje več govorili.

3. Sf3 × e5	— — —

Beli žrtvuje skakača; po tej potezi ima imé ta igra.

3. — — —	f6 × e5?

Vsled té slabe poteze izgubi črni partijo; najboljša poteza je tu:

3. Dd8 — e7!	
4. Dd1 — h5 +	Ke8 — e7

Ako črni vleče 4. g7 — g6, sledi: 5. Dh5 × e5 + ≈ 6. De5 × h8 in beli je dobil kvaliteto in s to tudi partijo.

5. Dh5 × e5 +	Ke7 — f7
6. Lf1 — c4 +	d7 — d5
7. Lc4 × d5 +	Kf7 — g6
8. h2 — h4	Lf8 — d6
9. h4 — h5 +	Kg6 — h6
10. d2 — d4 +	g7 — g5
11. h5 × g6 ++	— — —

„en passant“ ali mimogredé; beli vzame črnega kmeta g5 z deske in postavi svojega s polja h5 na g6.

11. — — —	Kh6 × g6
12. De5 — h5 +	Kg6 — g7
13. Dh5 — f7 +	mat.

2.

Hanstein.

Mayet.

Beli.

Črni.

1. e2 — e4	e7 — e5
2. Sg1 — f3	d7 — d6
3. d2 — d4	f7 — f5
4. d4 × e5	f5 × e4

5. Sf3 — g5	d6 — d5
6. e5 — e6	Sg8 — h6
7. c2 — c4	c7 — c6
8. c4 × d5	Dd8 × d5
9. Dd1 × d5	c6 × d5
10. Sb1 — c3	Lf8 — b4
11. Lc1 — d2	Lb4 × c3
12. Ld2 × c3	0 — 0

Črni rokira v 12. potezi, t. j.: on postavi kralja svojega s polja e8 na g8, a turen s polja h8 na f8.

13. 0 — 0 — 0	— — —

Beli tudi rokira, a na „dolgo stran“: kralja postavi z e1 na c1, a turen z a1 na d1.

13. — — —	Tf8 — f5
14. e6 — e7	Lc8 — d7
15. Sg5 — e6	Sb8 — c6
16. Se6 — c7	Ta8 — c8
17. Sc7 × d5	Ld7 — e6
18. Lf1 — c4	Sc6 — a5?
19. Sd5 — f6+	Tf5 × f6
20. Td1 — d8+	Tf6 — f8
21. e7 × f8D+	mat.

V zadnji potezi pride beli kmet v zadnjo vrsto in se premeni v damo, kaktera dade šah in mat.

3.

Paul Morphy.

Vojvoda Brunšviški in grof Isouard.

Beli.

Črni.

1. e2 — e4	e7 — e5
2. Sg1 — f3	d7 — d6
3. d2 — d4	Lc8 — g4
4. d4 × e5	Lg4 × f3
5. Dd1 × f3	d6 × e5
6. Lf1 — c4	Sg8 — f6
7. Df3 — b3	Dd8 — e7
8. Sb1 — c3	c7 — c6
9. Lc1 — g5	b7 — b5
10. Sc3 × b5	c6 × b5
11. Lc4 × b5+	Sb8 — d7
12. 0 — 0 — 0	Ta8 — d8
13. Td1 × d7	Td8 × d7
14. Th1 — d1	De7 — e6
15. Lb5 × d7+	Sf6 × d7
16. Db3 — b8+	Sd7 × b8
17. Td1 — d8+	mat.

Potrebna pojasnila k tem igram podamo v prihodnji številki.

Vabilo na naročbo

Jurčičevih zbranih spisov.

Jurčičevih zbranih spisov stoji:

I. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	gld. 1.—
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	„ 1-50
II. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	„ 0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	„ 1-20
III. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	„ 0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	„ 1-20
IV. zvezek, nevezan po	.	.	.	.	.	.	„ 0-70
elegantno vezan po	.	.	.	.	.	.	„ 1-20

Ako pa tudi oddajemo vsak posamični zvezek, vendar se priporoča, pošiljati naročnino za več zvezkov skupaj. Naročnina znaša za I., II., III. in IV. nevezani zvezek 3 gld. Za vse štiri lepo vezane zvezke 5 gld.

Naročnina za zvezek I., II., III. in V. stoji 3 gld. 50 kr., za elegantno vezanih prvih 5 zvezkov 6 gld.

Naročnina se pošilja najprikladneje s poštnimi nakaznicami pod naslovom: dr. Jos. Starč v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5.

Naročniki dobivajo knjige franco.

Dijaki dobivajo Jurčičeve „Zbrane spise“ po 60 kr. izvod, ako si naročé skupno po 10 izvodov ter zanje pošljejo gosp. dru. Starčetu v Ljubljano naročilno svoto 6 gld.

Odbor za Jurčičev spomenik.